

ŠT. 10 *75

V tej številki:

- * Pot k polnočnici
- * Ob tridesetletnici slovenskih šol
- * Sporazum med Italijo in Jugoslavijo
- * Intervjuji
- * Antena

OZNANJAM VAM VESELO NOVICO -

Tone Kralj: Jaslíce (Pevma pri Gorici)

Božično vzdušje! Ulice so okrašene. Vse se leskeče. Izložbe mamijo, trgovine so polne kiča in ljudi. Prazni pogledi mimoidočih... Neverjetna naglica. Avtomobili drve. Ljudje preobloženi hite v svoj mali svet. Skozi temo zvonovi pojo — slovesno. Srh. Neki čuden drget se naseli v človeka.

Božič. Praznik. Vsak si ga ustvarja po svoje. Nekdo doma ob preobloženi mizi, drugi umiraje, tretji v hotelu, drugi v napol podrti baraki, nekdo sam v velikem stanovanju, drugi v night baru, grozno sam med številno množico.

Prost dan je. Pač božični prazniki. Lahko bi bili tudi Dionizijevi. Pač prost dan! Trgovci si manejo roke in politiki so odložili šahovnice narodov za trenutek.

Božič ni več krščanski praznik. Drugi so si ga prilastili. Zdaj je njihov. Brez navad, običajev, potic, dreveščkov kiča, bi bilo tako pusto. Tako zmaterializiran je postal, tako majhen, prazen, brez širine horizontov. Za nekatere še zadnji spomini na preteklost, na mladost, povito v čudovito tančico božične idile.

Skrivnosti ni več... Ne priznamo je. Tudi v človeku ne. Božič umira, ker v človeku umira človek in se rojeva stroj biološke nuje.

Vendar tako ne more biti. Uprimo se, protestirajmo. Ustvarimo si nov Božič, praznik rojstva in skrivnosti in upanja. Ne praznik preteklosti ampak prihodnosti. Da! To je praznik upanja, kajti obhajamo spomin na Nekoga, ki še ni vsega izrekel, naredil, ker verujemo v Tistega, čigar je prihodnost. To je praznik vseh, ki niso obviseli ali obstali pred pregrajami, to je praznik vseh, ki se niso zaprli v svoj mali svet praznega jaza. To je praznik obrazov svetlih pogledov, uprtih v prihodnost, rok, ki se stegujejo za neskončnostjo. To je lahko praznik samo tistih, ki so se prerodili V NOVEGA ČLOVEKA.

Kdor je zaznamovan s Kristusom, more praznovati Božič le, če se kot Kristus neprenehoma rojeva za druge.

Zato vam kličem sredi noči, hladne noči vam, ki ste izklesani iz hrepenenja in vam upanje še ni umrlo: »Luč je pred nami. Kot sonce se razžari!« Dejstvo, da se je Bog v ljubezni sklonil k človeku, nam odpira nov svet, katerega naša misel ni zmožna doumeti. Kajti vse kar je ustvarjeno iz ljubezni, presega svet logičnega mišljenja, je nedoumljivo, je dar, je enostavno ljubezen.

RODIL SE JE KRISTUS GOSPOD

TONE BEDENČIČ

POT K POLNOČNICI

(TRETJA NAGRADA NA NATEČAJU »MLADIKE«)

Dan pred svetim večerom sva šla z bratom popoldne v gozd. Dobre volje sva se vzpenjala v breg, gazila na celo, tako da se nama je suh sneg usipal za škornje pa tudi na glavo ali za vrat, kadar sva pri hoji zadela na daleč iztegnjeno smrekovo vejo. Ta snežna radodarnost nama je bila samoumevna, občutila sva jo kot duhovno domislico zasneženega gozda, smejala sva se in se otresala, kadar nama je snežni prah padel na obraz in naju opozoril na svoje mrzlo poreklo. Iskala sva smrekico, ki bi bila primerna za božično drevce.

»Lepo raščena mora biti kot kostanjev cvet, na vse strani enakomerno široka,« je rekel brat, »vendar je ne bi rad odsekal tam, kjer ima dovolj prostora za rast.«

»Takšno bova pa težko dobila. Saj veš, da se smreke tam, kjer jih je preveč skupaj, ponavadi neenakomerno razraščajo,« sem glasno pomislila, na tihem pa sem bila nekoliko začudena, da je brat celo pri iskanju božičnega drevca gospodarsko premišljen. Čutila sem, da ima prav. Bil je starejši od mene in zaradi pre zgodnje očetove smrti mamina desna roka na posestvu, na katerem bo postal v nekaj letih tudi sam gospodar.

Za trenutek sva se ustavila pod gosto visoko smreko, okoli debla se je izpod snega vide-la upognjena suha trava, deli zlomljenih praproti.

Ko se nama je upehano dihanje in močno bitje srca nekoliko umirilo, sva spet gazila na celo, sedaj kar počez po bregu, in si natančno ogledovala bližnjo gozdno okolico.

Radovedna sva bila, kateri od naju bo preje zagledal primerno smrekico. Večkrat sva se pri kateri ustavila, a ko sva si jo natančno ogledala, se nama je zdela prevelika ali premajhna, premalo lepo raščena. Včasih je rasla preveč na samem in je je bilo škoda odsekati. Mudilo se nama ni nikamor, pa tudi smrek nisva kradla, zato nama ni bilo treba hiteti in sva lahko svobodno izbirala, dokler se nama je ljubilo. Bila sva mlada in zdrava, okoli naju se je razprostiral prijazno zasnežen gozd, v nama pa se je razposajeno smejala zimsko veselje. Končno sva eno izbrala, ne da bi sama jasno vedela, zakaj je bila ravno ta izvoljena, da postane naše božično drevce, saj poklicanih je bilo veliko...

Okoli ravnega debla se je opletalo dolgo rdečkasto robidovje. Brat je trnjevo ovijalko previdno potegnil vstran in smrekico odsekal čisto pri tleh s sekiro. Spodnje veje je lahko povezal s srobotom, ki je visel od visoke smreke v bližini.

Vrnila sva se domov. Mama je pohvalila lepo smrekico in mi na moje veliko veselje celo dovolila, da jo okrasim in iz nje naredim pravo božično drevce.

Svetlo vznemirjena sem toliko časa tekala po stopnicah v gornjo hišo do predala v omari, kjer smo po svetih treh kraljih vedno spravili božični okras in jaslice, dokler ga nisem čisto izpraznila. Medtem je tudi že sestra dvojčica prinesla iz kleti pleteno košaro z mahom, ki sva ga že en dan prej nabrali v bližini skalnate soteske, kjer je na vlažnih tleh blizu studenčvo čistega potoka pod bukvami in med igličevjem pod smrekami raslo več vrst mahu. Šla je na senik po seno in po lesen trikotnik, zbit iz treh desk. Bil je tako odrezan, da se je točno prilegal izbinemu kotu pri veliki hrastovi mizi, nad katero je bil primerno izrezljan božji kot, v katerem je stal Križani z dvema majhnima angelčkoma iz belega porcelana na vsaki strani.

Medtem ko je sestra z mahom pokrivala griče, ki jih je naredila iz sena, sem jaz začela obešati občutljive bleščeče božične okraske. Čim lepši so bili, tem bolj so bili krhki, tako da sem morala zelo paziti pri obešanju. Brat mi je, preden je odšel v hlev krmit živino, smrekico trdno nasadil na lesen križ, na katerem drevce vez božični čas trdno stoji.

Zakaj ravno stojalo v obliki križa, sem se spraševala. Zdelo se mi je, da ima ta križ pri božičnem drevcu vesel pomen odrešenja po učlovečenem božjem sinu, čeprav je tudi spomin na trpljenje velikega petka.

Izbrala sem večje orehe in jih pobarvala s srebrno in zlato barvo, poiskala v kartonasti škatli bleščeče kroglice različnih barv in velikosti, iskreče se kot zlato, da me je prešinilo pravo praznično veselje. Dva zvončka sta zvonila, ko sem ju pritrjevala na smrekovo vejo, ptiček, ki sem ga pripela na vrh vejice, pa ni znal peti, čeprav je bil vseeno prisrčen v svoji srebrni obleki s sinjimi perutmi. Iz kuhinje sem prinesla velike bele kekse z luknjo v sredi, ki smo jih v ta namen z mamo spekli že zadnjo nedeljo

pred božičem. Z njimi sem dopolnila vsa prazna mesta pod vejicami. Za temi pa so na koncu vsake smrekove veje začele vstajati rdeče, zelene, bele in rumene sveče. Prav na koncu sem po smreki razobesila svilene angelske laske. Na vrh božičnega drevca sem pazljivo zataknila srebrni kupoli podoben okrasek in si v njem predstavljala neskončno nežnost in neskončni sijaj. Ta predstava me je navdala s ponotranjenim občutkom sreče.

Medtem so se v jaslích po s peskom posutih mahovitih poteh že začeli sprehajati sivolasi pastirji z ukrivljenimi palicami v rokah in belimi jagnjeti okrog vratov. Tam so stale tudi betlehemske žene z vrči vode na glavi, pastirji, kmetje in meščani pa so poklekali pred božjim hlevcem iz lubja. Sestra ga je postavila ob vznožju griča, nad streho pa je obesila angela z razprostrtimi perutmi, ki je prepeval »Gloria in excelsis Deo...«

Na slamo v majhni zibelki je položila golo božje dete, ki je zaupno stegovalo ročice, medtem ko sta blaga obraza Jožefa in Marije bila resna in zaskrbljena.

Bila je zima in mraz, da je vse pokalo, čeprav sta sivi osel in rjavi vol stala za božjo družino in v strahu za novorojenega Jezusa s podvojeno vnemo izdihovala toploto svojih živalskih teleš. Betlehemski otroci so strmeli v zvezdo repatico, tekli za njo in vzklikali, stari in mladi možje so poklekali na steze, na kamne, na gola tla in upali in se veselili rojstva učlovečenega Odrešenika. Skozi košček stekla je proseval moder papir kot plava pustinja oaza, polna vode življenja, temnozeleno papirnate palme so se razraščale do visokega sivega obzidja, za katerim so vstajale jeruzalemske mestne hiše in so beli stolpi kraljevske palače razodevali moč posvetne oblasti, njeno prizadevanje po neosvojljivosti.

Medtem se je v široki kmečki izbi zmračilo. Od znotraj razsvetljeni smehlaj brezjanske Mater božje na veliki sliki na steni med obema oknom je počasi ugašal. Mama je prinesla kozarec, v katerega je na vrhu vode nalila plast olja. Na olje pa je položila »dušico« — tako smo rekli kratkemu belemu stenju, ki je bil zataknen v majhen košček plutovine, tako da se je v sredi dotikal olja, in je prižgan z nežnim plamenčkom rahlo utripal pod jaslíchami.

To je bila domača božična večna luč, ki je gorela pred jaslíchami ves božični čas noč in dan. Ker sem se kot otrok bala teme in noči, sem zaradi te lučke hotela spati v družinski sobi na divanu, na katerega se je ponavadi vlegla mama, ki je težko hodila po stopnicah v gornjo hišo. Mama mi je to dovolila.

Tako je prišel zadnji dan pred božičem. Tla v hiši smo poribali, okna oprali, na praznično pogrnjeno hrastovo mizo je mama položila poprtnjak in eno od treh potic, ki jih je spekla za

božične praznike. Največja od treh potic je bila namenjena za božični dan, drugi dve, nekoliko manjši, pa za novo leto in svete tri kralje. Zraven je položila še križ in kozarec z blagoslovljeno vodo, v katero je položila zimzeleno smrekovo vejico.

Vzdušje v družinski sobi je postajalo vedno bolj skrivnostno in svečano, čim hitreje se je bližal sveti večer. Brat in pastir sta še hitro popopravila zadnja dela v hlevu, pometanje pred hišo in pred hlevom pa nam je bilo zaradi snega prihranjeno. Pozno popoldne je prišla domov še sestra, ki je študirala medicino, pogrešali pa smo najstarejšega brata duhovnika, ki je bil ravno pri vojakih. On je vsako leto poskrbel za kadilo, a letos tega ni mogel. Zato sem se razveselila, ko je mama rekla, da je v porcelanasti posodi v kuhinji odkrila majhno vrečico kadila, ki nam je še ostala od lanskega leta.

Nekoliko vznemirjeni smo se vsi zbrali nekaj pred peto uro popoldne v družinski izbi in posedli okoli peči, strmeli v jaslíce, v drobno utripajočo lučko pred njimi, v okrašeno božično drevce, na belo pogrnjeno mizo s poprtnjakom, v belo poriban lesen pod. Polni pričakovanja smo v utišanem razgovoru čakali na mamo, ki je v posodi v kuhinji pripravljala sveti les. Ropotala je z lopatico, ko je iskala žerjavico v štedilniku in jo nakladala v veliko, na več mestih preluknjano ponev. Nazadnje je prišla še sama v izbo. Kmalu se je začelo prijetno kaditi in dišati. Brat, bodoči gospodar, je začel po uvodnih molitvah najprej moliti žalostni del rožnega venca, mi pa smo v zboru enoglasno odgovarjali: »Sveta Marija, mati božja«.

Pri srcu mi je bilo zelo svečano pa tudi žalostno, ker sem se spomnila, da je to prvi božič po atovi prezgodnji smrti. Vsa leta do sedaj je bil on tisti, ki je za božič vrtel med prsti velik družinski molek in molil naprej. Zdelo se mi je, da čutijo podobno tudi drugi, zlasti mama je imela na obrazu zamišljen izraz. Okoli nje je vela samota ovdovelosti.

Ko sem bila še predšolski otrok, smo se večkrat zbrali doma za božič vsi otroci. Takrat nas je bilo devet. Z atom, mamo in služinčadjo nas je bilo za lep sprevod, ko smo gazili po snegu in stopali drug za drugim. Na čelu sprevoda je s križem v rokah stopal eden izmed bratov, s sestro dvojčico pa sva stiskali v rokah bele porcelanaste angelčke iz božjega kota v hiši. Letos pa so mi prvič zaupali kozarec z blagoslovljeno vodo, medtem ko je sestrice lahko kadila. Bili sva pač že doraščajoča otroka in sva bili teh nalog veseli.

Sneg je bil to leto popolnoma zamrznjen, tako da smo lahko stopali, kjer smo hoteli, saj se ni udiralo. Toda nismo šli drug ob drugem, kot bi lahko, temveč v gosiem redu po natančno isti poti kot vsa leta. Med starim kozolcem

in svinjskim vrtom nas je pot vodila okoli severne in vzhodne strani hiše, pri drvarnici smo prečkali pot in prešli v sadovnjak na južni strani hiše, se počasi pomikali proti južni strani hleva in molili. Ob dolgi steni hleva smo se pomikali mimo dveh enako visokih kostonjev, ki sta stala na koncu gnojišča na jugozahodnem vogalu. Dvakrat smo se sklanjali skozi ograjo iz bodeče žice, ki je bila zaradi živine napeljana ob glavni poti, ki je vodila v dobro uro hoje oddaljeno farno vas. Ob betonskem koritu, kjer smo pastirji jeseni napajali živino, smo zavili mimo prvega, v somraku belo se svetlikajočega visokega stebra novega kozolca in ga počasi obhodili. Pot okoli vogalov zame ni bila toliko spokojna kot za druge. Morala sem škropiti vsa poslopja po vrsti. Tudi v novem kozolcu sem stekla po strmih lesenih stopnicah na skedenj in blagosloвила telik teman prostor, v katerem so stali stroj za vezanje rezanice, a tudi stroj za mlatev, ki smo ga gonili na konjsko vprego, tam pa je bil tudi stroj za čiščenje žita.

Ta čas so domači že izginili v hlev. Pritekla sem za njimi in škropila živino s še posebno vnemo, saj sem vedela, kako nas je vsaka bolezen ali nesreča pri živini vedno hudo prizadela.

Rahlo vznemirjeno govedo je s široko odprtimi očmi strmelo v dogajanja okoli sebe, dve kobili, Mura in Dina, pa sta se nemirno prestopali, kot bi se čudili nevsakdanjemu prizoru. Dekla Mica, ki nas je devet otrok pestovala in postala že pravi družinski član, je nosila tudi letos laterno s svečo. Nekoliko sem se bala, da ji bo na zamrznjenem snegu spodrsnilo in ji bo ugasnila luč, kar je po stari kmečki veri slabo znamenje in pomeni, da bo v prihajajočem letu pri hiši ogenj, ali pa bo kdo umrl. Tudi Mica, ki je po svojem srcu in pameti ostala pravi otrok, je verovala v to in je na plamen v laterni zelo pazila. V hlevu je laterno za krajši čas postavila na tla poleg ponve s svetlim lesom in kadilom. Sestra dvojčica je že bila opravila svoj obhod. Ob krmilnih žlebovih je bila pokadila živini in konjem pod gobec. Brat je dokončeval še drugi del rožnega venca. Dim kadila se je mešal s toplo živalsko sapo. Mama, ki so jo bolele noge, se je za trenutek vsedla na nizek molzni stolček, pastir s križem v roki pa je že čakal blizu vrat na bratov namig.

Na vrsti je bil že veseli del zadnjega, tretjega venca, ko smo zapustili hlev in se začeli pomikati proti hiši. Šli smo še v svinjski hlev, v katerem je ravno svinja glasno dojila enajst kakih deset dni starih prašičkov. Potem pa smo se že zagotovo pomikali proti hiši, kar je pomenilo, da se bliža konec naše poti okoli vogala.

Nebo nad zasneženo streho je bilo polno modre čiste svetlobe, bližala se je svetla jasna noč.

S sestro sva poškopili še kurnik, stekli v zgornjo hišo, in v vseh sobah, v katerih smo spali, in v kašči je ostal za nama vonj po kadilu. Vrnili sva se v sobo.

Domači so klečali ob klopi, ki se je vlekla vzdolž vse stene, okoli kota z jaslicami in ob hrastovi mizi. Mica je ostala zvesta svoji klopi pri peči. Križ se je vrnil nazaj k poprtnjaku, kot moj kozarec z blagoslovljeno vodo, ki je bil že skoraj prazen. Sestra je kadilo postavila na štedilnik v kuhinjo, Micina laterna pa je sama plapolala na klopi blizu jaslic.

Ko smo dokončavali tretji rožni venec, je zaropotalo pred hišo, da smo se vsi zdrznili. Ko pa je skozi vhodna vrata vstopila stara Marjana in se tiho vsedla na klop ob peči, smo se že spet pomirili. Mama jo je tudi letos povabila, naj pride na sveti večer k nam, da ji ne bo treba jesti samo krompirja, ki ga je vsak dan kuhala za svojo veliko, že več let staro svinjo, za katero je skrbela in živela, kot so trdili vaški jeziki. Vsekakor pa je bila ta svinja edino, kar je v svoji samotnosti sploh imela na svetu. Mami se je stara Marjana smilila, ker je bila prepuščena tako sama sebi. Zaradi starosti in svojevrstnega pojmovanja življenja za sebe ni dovolj skrbela. Zato jo je večkrat povabila na kosilo, ji dala to ali ono, kar se ji je zdelo, da rabi, da se bo preživela. Brat ji je vsako jesen s konjem zastonj navlekel drv, tako da si je lahko kurila peč in pozimi ni zmrznila.

Ko smo skupaj z Marjano zmolili vse tri rožne vence in sklepno molitev, smo se vzdignili z lesenih tal. Kolena so se nam pri klečanju nekoliko razbolela, a ker smo bili na ta občutek bolečine že navajeni, saj smo poklekovali ob molitvi rožnega venca tudi druge zimske večere, nas ni to niti malo vznemirjalo.

S sestro dvojčico sva pohiteli k božičnemu drevcu in začeli prižigati zelene, rumene, rdeče, bele in modre svečke na božičnem drevcu. Vsi ostali pa so se usedli na toplo peč k mami ali pa na široko klop, ki je zaobjemala veliko kmečko peč s temnorjavimi lončnicami s sprednjih dveh strani. Z občutkom svečanega veselja smo zapeli »Sveta noč, blažena noč«, strmeli v utripajoče plamenčke svečk, v drobno lučko — »dušico«, ki je gorela pred jaslicami v rahlo zakajeni, z vonjem po dišečem kadilu napolnjeni prostrani družinski izbi. Strmeli smo v božji kot, z velikima slikama Jezusovega in Marijinega presvetega srca na vsaki strani, na oltarček brezjanske Matere božje s smehljajočim se Jezuškom v naročju. S štirih oken so širile svoj vonj pelargonije, vodenke, rozenkraj in rožmarin, z velike, bele pogrnjene hrastove mize pa se je vzpenjal praznično pokrit poprtnjak. Gledali smo na to veliko mizo s križem, kozarcem blagoslovljene vode, gorečo svečo v laterni pa je Mica med tem že upihnila in odnesla v kuhinjo.

Bila sem otroško vznemirjena zaradi vsega kar se je dogajalo okoli mene. Prepevala sem in se pomenljivo spogledovala z bratom in sestro, kadar je Marjana, sedeča ob mizi pri peči predirljivo zvišala glas. Mama nam je že enkrat preje povedala, da je bila Marjana v mladih letih cerkvena pevka v bližnji vasi in je imela posebno lep sopran. Veselje do petja ji je ostalo, tudi pogum, da je zapela, glas pa se je z njo vred postaral, kar pa nje očitvidno ni motilo, medtem ko je nas zabavalo.

Sredi veselih in svečanih občutij sem opazila, da ima mama solzne oči. Najprej sem se prestrašila, češ, kaj ji neki je. Nato pa sem se spomnila, da se mama na vsak sveti večer spominja vseh, ki jih ni več med nami, dveh sinov, vojnih žrtev, dveh hčerk, ki nista več doma, in letos se je vsem tem odsotnim pridružil še pokojni ata. Za trenutek mi je do zavesti prišla žalost, ki sem jo zakopala globoko vase. Nocoj pa sem si želela veselo praznovati.

Bila je navada, da smo vsako leto na sveti večer imeli za večerjo krompir v koščkih, v katerem so se kuhale že letošnje mesene klobase. Lepo zabeljen z ocvirki nam je s svojim značilnim okusom po klobasah nad vse teknil. Z žlicami smo ga zajemali iz skupne lončene skledice in zraven prigrizovali vsak svojo polovico klobase.

Bili smo že dogovorjeni, kdo bo letos šel k polnočnici. Ker je bil čudovit jasen večer in sneg trd, se je odločila tudi mama, da gre z nami ponoči peš pet kilometrov daleč. Noben deni niti pomislil ni, da bi se k polnočnici peljali s konji. Vozili smo se s sanmi le k veliki božični maši na sam božični dan.

Medtem ko je brat pripravljaval bakle za na pot, sva s sestro stekli ven iz hiše in se ustavili ob jablani na griču ob starem kozolcu. Hoteli sva se prepričati, če je res, kar je mami rekla sosedica na njivi. Trdila je, da lahko na sveti večer zunaj slišiš, kdo bo tisto leto umrl ali se poročil. Napenjali sva ušesa in prisluškovali s tesnim občutkom v srcu, saj sva se res nekoliko bali, da bi kaj hudega slišali. Vendar ni bilo od nikoder nobenih glasov, od nikoder nobenih besed, le mehko zvonjenje v oddaljeni podružnici je omiljevalo pogled na belo pokrito ravnino, na treh straneh obdano od strmih, z gozdom poraslih hribov, ki so jo stiskali kot črni žalni rob, bel robec, ki se je proti jugu razpustil v ozko ravan.

S sestro sva se smejali lastni vražjevnosti in stekli nazaj v hišo. Tisti, ki so ostali doma, so se počasi odpravljali k počitku, jaz pa sem se skupaj s sestro, bratom in mamo vlegla na toplo peč, da se še nekoliko oddahnem, preden se odpravim na pot k polnočnici. Od vznemirjenja nisem mogla spati. Popili smo čaj in pojedli po želji del orehovega štruklja. Prišli so še fantje od bližnjih sosedov. Vsi praznično na-

pravljene, obuti za zimo in za dolgo pot, in dobre volje.

Brat je razdelil bakle. Zapustili smo domačo hišo.

Mama ni več imela čisto zdravih nog, vendar je pogumno šla z nami. Zdelo se mi je, da ob svetlobi bakel letimo nekam daleč. Vsa zmrznjena ravan je bila naša pot. Širila se je med obema potokoma, ki sta tekla ob vznožju gozdnatih hribov. Vedno znova sta se pretakala zdaj na to in zdaj na drugo stran soteske, tako da smo se vedno znova zbirali ob prehodu čez lesene in kamnite mostove in mostiče. Na petkilometrski poti jih je bilo najmanj devet, tako da smo našo dolino krstili za »Dolino mostov«.

Ne da bi sama dobro vedela kdaj, sem se skupaj z drugimi znašla na široki ravnini, odkoder se nam je odprl pogled na farno vas s cerkvenim stolpom. Ker se nismo držali poti, ampak smo šli kar na celo po bližnjici, smo morali prečkati manjši potok, ki je sekal ravnino na dva neenaka dela. Bil je zaledenel, brez brvi. Poleti si ga lahko preskočil, ker je bilo v njem zelo malo vode, sedaj pa smo se čez zadržali — in že smo bili na drugi strani. Mama pa tega ni mogla, zato je stopila na led. Zanesla se je, da bo šlo tudi brez naše pomoči vse po sreči, toda led je bil zdrsán in zelo gladek. Preden smo se dodobra zavedeli nevarnosti, je mama ležala na tleh. Rahlo je zastokala. Zelo smo se ustrašili in brat ji je takoj pomagal na noge. Olajšano smo ugotovili, da si ni nič zlomila, pač pa se je udarila v desno nogo. Zato sva jo s sestro prijeli pod pazduho in ji skušali pomagati. Hitro pa se naju je otresla, češ da ji ni nič hudega. Povedala nam je, da obstaja stara vera, po kateri tisti, ki pade na sveti večer ali na poti k polnočnici, naslednje leto umre. Nisem vedela, kaj si naj na to mislim. Na vsak način so me ta stara vražjevena ljudska verovanja neprijetno vznemirjala. Le zakaj bi morala mama naslednje leto umreti? Samo zato, ker ji je na ledu spodrsnilo in je padla?

»Ta je pa prazna,« je nepričakovano pripomnil brat. »Seveda lahko tudi tako padeš, da si takoj mrtev.«

Čutila sem, da ima brat prav.

Mama pa je rekla, da so te vraže sicer dostikrat zanimive, a krute, brez božje ljubezni in usmiljenja. Verjeti vanje menda res ni treba, ker samo mešajo človeka, tako da se potem še bolj boji.

V glasnem razgovoru smo se približevali farni cerkvi. Z vseh stranskih cest so se trgale postave ljudi, ki so šli k polnočnici. Svečano je zvonilo in vabilo v božji hram.

Sledila sem mami skozi na stežaj odprta cerkvena vrata na ženski strani. Pod svečano prižganimi lestenci, med petjem in molitvijo sem šla skupaj z drugimi novorojenemu božjemu detetu naproti.

Albert Miklavec

BOŽIČNA ZVEZDA

Božična zvezda
mi je zasvetila
v temoto
mojega življenja...

Vse je zablestelo
v siju te svetlobe:
nebo in zemlja,
jaz in ti,
človek.

Moj in tvoj obraz,
nekoč zastrt,
je zdaj odprt
v to luč,
ki razsvetljuje noč
nerešenih vprašanj,
razblinja vso meglo
mrzličnih iskanj.

BOŽIČNA RESNICA

Tako je res,
da si prišel,
kot je res,
da sem jaz,
človek,
prvi vzrok
Tvojega prihoda.

Zakaj živim
ko da Te ni
in vendar hrepenim
po odrešenju?

Hvala Ti,
da še prihajaš
in boš prihajal
vse do konca dni...

Da bi Te le počakal
in zaživel
svoj najlepši božič!

BOŽIČNO VESELJE

Veseli se, o zemlja vsa,
raduj se in zapoj:
minila doba je gorja,
rodil se je nocoj
Odrešenik sveta.

Zapoj, človeštvo, iz srca
zahvalo Sinu božjemu,
ki je zapustil sij neba
in rodu je človeškemu
pomagal priti do Boga.

POJDIMO V BETLEHEM

Vsi pojdemo nocoj
v Betlehem presveti,
vsi pojdemo takoj
čast Jezusu zapeti.

Otrok je nebogljen,
podoben nam ljudem:
a je nezadolžen,
popoln v dobrem vsem.

Vsi bomo šli nocoj
v Betlehem presveti
svoj dušni nepokoj
zaupno razodeti

BOŽIČNA PROŠNJA

Božična noč presveta,
razlij na nas svoj mir:
z ljubeznijo prežeta
vseh milosti si vir.

Božična noč skrivnostna,
v naročje stisni nas,
ker je težak naš čas
in moč je nezadostna.

Božična noč prelepa,
prižgi nam božji žar,
nam daj spoznanja dar,
ker mrak nas še oklepa.

Našo skupno božjo pot, Sv. Višarje, je pokrila snežna odeja

SMISEL ZA IREALNE ZASUKE

POGOVOR S PISATELJEM LEVOM DETELO

Od 17. do 23. novembra se je na Dunaju odvijal mednarodni kongres PEN, na katerem je nastopil v obrambo svobode pisateljev tudi slovenski pisatelj Lev Detela, ki živi na Dunaju. Med drugim se je — kot smo lahko brali v časopisih — Lev Detela dotaknil tudi »primera« Kocbek in polemike, ki jo je povzročil Kocbekov intervju v jubilejni knjigi »Edvard Kocbek — pričevalec našega časa«. Deteli — kot je poročal tisk v Sloveniji — je na kongresu odgovoril Miloš Mikeln in »odbil« vse očitke, češ da Kocbeku nihče ne odreka njegovega pomena kot pesniku in umetniškemu ustvarjalcu, da pa »slovenski partizani in slovenska družba ne morejo molčati, če je ta pisatelj prišel v konflikt s tistim, za kar se je v narodnoosvobodilnem boju zavzemal in boril.« Tudi sicer sta slovenski tisk in radio precej negodovala zaradi slabe organizacije kongresa. Pričujoči intervju z Levom Detelo je bil zapisan pred začetkom kongresa. Objavljamo ga tudi zato, ker vsaj v nekaterih odgovorih osvetljuje smisel in ozadje Detelovega nastopa.

Uredništvo

MLADIKA: *Gospod Detela, izvedeli smo, da boste na Koroškem v kratkem izdali knjigo razmišljan in meditacij »Duhovni ogenj naj večno gori«. Do sedaj smo vas predvsem poznali kot prozaista, dramatika, lirika, esejista. Kako ste prišli pravzaprav na novo področje?*

LEV DETELA: No, področje zame ni več novo, saj že dalj časa pripravljam za slovenske programe radijskih postaj v Kölnu, Celovcu in Trstu med drugim tudi priložnostna duhovna razmišljanja. Besedo »priložnostna« naj tu uporabim z določenim namenom: Ta razmišljanja so namreč napisana za različne cerkvene praznike, za božič, veliko noč, binkošti, vse svete in podobno. Kljub temu naj ta razmišljanja ne bodo le »priložnostna«, temveč tiste vrste, ki iz priložnosti preskoči v širše duhovne prostore in osvoji zavest bralcev. Morda bo snopič teh duhovnih misli aktivneje nagovoril bralce, kot morejo to narediti besede, izrečene v eter.

MLADIKA: *Danes na slovenskem kulturnem prostoru deluje več piscev - laikov, ki niso poklicni teologi, a se vseeno zelo uspešno spoprijemajo z duhovnimi vprašanji. Kaj menite o njihovem delu, kje ste ob tem vi sami?*

LEV DETELA: Kvalitetni in pronicljivi meditativni eseji Alojza Rebula zagotovo pomenijo

novi stopnjo v razvoju slovenskega duhovnega življenja. Vendar predstavljajo že skozi desetletja še vedno znova se rojevajoči in širše osnovnice slovenske in svetovne družbe osvetljujejo spisi Edvarda Kocbeka pravzaprav začetek tega slovenskega duhovnega preloma v intenzivnejše, nevarnejše, izpostavljeno eksistencialno dojemanje sodobnega krščanstva, oziroma sodobne duhovnosti. V okviru teh velikih slovenskih duhovnih esejistov so moji sedaj izišli duhovni spisi predvsem soočenje z modernimi občili, pred katerimi se misel ne ustavi, temveč se jim na eni strani prilagodi, kot jih na drugi strani osvoji za sporočanje humanističnega sporočila. V tem smislu sem skušal meditacije napolniti z dramatično vznemirljivo vsebino, ki naj vzdrami in opozori.

MLADIKA: *Pripravljate še kaj drugega novega slovenskega?*

LEV DETELA: V celovškem »Našem tedniku« izhaja pravkar moj literarno-esejistični zapis o slovenskih »Koroških pesnikih in pisateljih«. Ta podlistek v časopisu, ki ga je že prej oddajal tudi celovški radio, bo kasneje izšel tudi v posebni knjigi. O drugih načrtih tu še ne bi rad spregovoril. Naj nastajajoče pridobi najprej izrazitejši in kvalitetnejši obraz. Vsekakor pa bo izšla moja nemška prozna knjiga »Legende o očetu«

(Legenden um den Vater) že v kratkem. Dogovarjam se tudi z določenimi gledališčniki o usodi neke moje nemško napisane igre. V zadnjih letih sem ustvaril namreč štiri take gledališke, oziroma radijske igre, za katere so se začeli ravno sedaj zanimati. Seveda že vse to dogovarjanje zavzema zelo veliko časa.

MLADIKA: Mariborska založba »Obzorja« je že leta 1974 napovedala izdajo vaše prozne zbirke »Izkušnje z nevihtami - Kraljev kip«. Zakaj ta knjiga še ni izšla?

LEV DETELA: Res je, že na začetku lanskega leta je glavni urednik založbe »Obzorja« v Mariboru Herman Vogel napovedal izdajo te moje knjige, ki so jo v letu 1972 pozitivno ocenili in priporočili za tisk Franci Zagoričnik, Marijan Kramberger in nekdanji zaslužni urednik založbe »Obzorja« profesor Košar. Izdajo moje knjige »Izkušnje z nevihtami« so nato napovedovali med drugim na oglasnih straneh ljubljanskega »Dela«, a tudi v reviji slovenskih založb »Knjiga 74«, kjer je v 7/8 številki na strani 329 mogoče prebrati celo kratko »reklamno« oceno, ki govori o meni kot pisatelju, ki »izpričuje bogato fantazijo, ... zanesljiv občutek za zakonitosti izbrane drobne forme.« Tam je govora o mojem »avtentičnem smislu za irealne zasuke«, ki pa je ta trenutek prešel na samo založbo in pustil avtorja na cesti in na cedilu. Zgodilo se je namreč nekaj prav grotesknega in nevarnega: knjiga je bila potem, ko sta natis potrdila založniški svet založbe in njeno uredništvo, zaradi neke politične intervencije takorekoč uničena že tedaj, ko je bila natisnjena. Po nekem sporočilu je bila knjiga »Izkušnje z nevihtami - Kraljev kip« že v celoti natisnjena, tako da je bila v zadnjem trenutku preprečeno, da bi lahko v javnosti »izšla«. Po besedah urednika Vogla pa se je zadeva ustavila potem, ko je bil izdelan stavek. Seveda je resnica bistveno drugačna in banalna: prišlo je do več internih intrig in izpadov proti »emigrantu Deteli«, čeprav so pristojni »uresničevalci« nove slovenske kulture dobro vedeli, da sem avstrijski državljani, ki skuša tvorno sodelovati v skupnem slovenskem kulturnem prostoru. V tem smislu sem sodeloval z literarnimi prispevki takorekoč v vseh slovenskih centralnih literarnih revijah, v »Sodobnosti«, »Problemih«, »Dialogih«, nekdanjem »Prostoru in času«, v nekdanjih »Kapljah«, v kranjskih »Snovanjih«, v celjskih »Novi Mladiki«. To sodelovanje po teh dogodkih seveda ni več možno. Ker neke mora biti meja še dopustnega potrpljenja.

MLADIKA: Vaše »Izkušnje z Nevihtami« so, kolikor vemo, izšle že tudi v nemščini?

LEV DETELA: »Izkušnje z nevihtami« so potem, ko so najprej izšle v slovenščini v majhni nakladi izven centralne Slovenije konec leta 1967,

izšle v nemškem prevodu Hilde Bergner v Darmstadt pri založbi J. B. Bläschka. Knjiga je doživela vrsto odličnih ocen v nekaterih vodilnih časopisih v nemškem prostoru, na primer v hamburški »Die Zeit« ali pa v dunajski »Die Presse«, zato je ravnanje mariborske založbe toliko bolj neprevidno in nespametno. Kolikor se boje vdora te vrste literature na širše slovensko področje tega vdora na daljši čas ne bodo mogli preprečiti, kolikor se boje imena Detela, se bodo prej ali slej morali sprizajzniti, da more to ime obstajati tudi brez njih in mimo njih. Naj jim tu le povem, da je Hilde Bergner prevedla v nemščino tudi knjigo »Kraljev kip«. Manuskript sem pravkar pripravil za tisk, potem ko so širši odlomki že izšli v nemških revijah in časopisih. Vendar pa ob ravnanju mariborske založbe »Obzorja« ne gre le za neprizadetost, temveč za resnične prekrške proti mernarodnim kulturnim dogovorom in proti pravilom pisateljske organizacije PEN, ki jih je podpisala tudi Jugoslavija. Rokopisa mi namreč niso niti vrnili, prav tako mi niso znali, dokler jih nisem osebno povprašal, odgovoriti o usodi moje knjige. Mislili so, da bo zadeva zaspala, z njo pa tudi L. Detela na Dunaju. Seveda mi niso izplačali tudi nikakršne odškodnine, čeprav so manipulirali z mojim imenom ter mi takorekoč dobesedno ukradli rokopis. Sedaj bo pač tako, da se novembrski PEN-kongres ne bo mogel ukvarjati le z osnovnimi represijami v sodobni slovenski kulturi, s takoimenovano afero Kocbek, temveč tudi s primeri uničevanja že natisnjenih knjig, za katere ne dobe avtorji niti najmanjše odškodnine. Po uradni verziji je seveda za vse krivo pomanjkanje financ, saj je zmanjkalo papirja in se ima slovenski pisatelj v tujini itak mnogo bolje kot oni doma (tako stoji v Voglovem pismu), ker more objavljati v inozemski javnosti. Tako enostavna je za nekatere manipulacija v kulturi. Z zamahom ene roke odpravijo uničevanje Kocbekovih, Pahorjevih, Rebulovih novih literarnih del, preprečevanje njihovega razširjanja. Tako se boje svobode besede in svobode misli!

MLADIKA: Gospod Detela, kako gledate po vsem tem v bodočnost slovenske kulture?

LEV DETELA: Kljub tem res trpkim izkušnjam z nevihtami sem optimist, celo izreden optimist. Pravzaprav so take izkušnje celo potrebne, da se naš odnos do sveta in človeka tem bolj razjasni in dopolni. Take izkušnje so kot kačji strup, ki v telesu, če ga ne premaga, ustvari odločilni protistrup. Zato ne bomo šli v katakombe, niti jaz, niti moja žena Milena Merlak, niti drugi prizadeti, kolikor lahko vidim, temveč se bomo borili naprej, tukaj in sedaj. Borili se bomo za svobodnejše in bolj humano pojmovanje v kulturi, zakaj noč rokovnjaštva in udarjanja s topimi gorjačami mora biti čimprej za nami.

Intervju zapisal M. R.

razmišljanje

Sporazum o dokončni meji med Italijo in Jugoslavijo

Slovenci v Italiji smo zaskrbljeni, ker v novem sporazumu med Italijo in Jugoslavijo ni za našo zaščito konkretnih jamstev, kakršna so bila prej v londonskem memorandumu. To zaskrbljenost izraža tudi članek, ki ga je napisal naš sodelavec.

Od odgovornih dejavnikov, predvsem pa od italijanskih oblasti odvisi, ali je naša skrb utemeljena. Neizpodbitno je, da bi bile predvsem italijanske oblasti odgovorne, če bi naša prisotnost na tem ozemlju začela pešati. Naše življenje — kot organske skupnosti živeče v mejah Italije — danes ne more več viseti na nitki nekih sporazumov (ki jih sedaj sploh ni več) ali celo na zakonih recipročnosti. Naše življenje je danes bolj kot kdajkoli prej odvisno od nas samih in od dobre volje večinskega naroda države, v kateri živimo in katere živi del smo.

Demokratični Slovenci, ki smo že davno sprejeli stvarnost, kakršna se je izoblikovala po drugi svetovni vojni, optimistično pričakujemo, da bodo italijanske oblasti razumele naše potrebe. Za zaščito in varstvo manjšine je namreč potrebno več sredstev in več pozornosti kot za razvoj večine.

Kaj store v drugih državah — na primer v Švici — za ohranitev narodnih manjšin (konkretno Italijanov ali Retoromanov), naj bi postalo zgled za tiste, ki nam sedaj režejo kruh. Navsezadnje je varstvo neke manjšine tudi znak kulture večinskega naroda.

Meje same ne jamčijo razvoja nekega naroda. Jamčita ga predvsem duh sporazumevanja in volja po življenju. Sporazumevanje pa ne sme biti samo na ravni držav in preko naših glav, ampak mora biti prej med posamezniki, ki tu živimo. Nesmiselno in krivično je od nas zahtevati, da se bomo brez določenih garancij, ki bi nam jamčile nemoten razvoj in samobitnost, vtopili v sistem, ki je mogočnejši od nas. Slovenci smo svojo prisotnostjo v teh krajih v dolgih stoletjih že pokazali, da smo za sožitje. Predaleč bi šli, ko bi hoteli to trditev na tem mestu dokazovati.

Razložiti večinskemu narodu vse to, kar smo skušali tu samo skopo nakazati, to je naloga politične stranke Slovencev v Italiji, zato čakajo SLOVENSKO SKUPNOST vse večje odgovornosti in naloge.

Prav bi bilo, ko bi se k temu vprašanju na straneh Mladike oglasili še drugi.

Uredništvo

Italija in Jugoslavija sta se prvič v zgodovini direktno sporazumeli o odprtih vprašanjih, tako ozemeljskih kot političnih, ki zadevajo obe državi. Doslej so, če izvzamemo manjše probleme, druge države oziroma velesile vodile pogajanja med obema državama ali jima celo diktirale svojo voljo in svoja stališča. Tipičen tak primer je londonski sporazum, kjer je za okroglo pogajalno mizo sedelo več držav (Anglija, Francija, Italija in Jugoslavija), pobliže pa so vsa pogajanja spremljali še ZDA IN ZSSR.

Pri pogajanjih za sedANJI sporazum med Italijo in Jugoslavijo, ki so v eni ali drugi obliki trajala celo desetletje, pa je značilno, da sta obe stranki sedli za mizo kot subjekt svojih koristi in zahtev, ne pa kot objekt želja in stališč drugih držav. To dejstvo je vsekakor pozitivno. Gatovo bosta obe državi s temi pogajanjmi pridobili na medsebojnih izkustvih in bosta po tej poti hodili tudi v reševanju problemov, ki se bodo sproti pojavljali v bodočnosti.

Pripadniki slovenske narodne skupnost v

Italiji ocenjujemo v glavnem pozitivno sporazum med Italijo in Jugoslavijo, to je med državama, katerih državna meja ni narodnostna meja, ampak meja politične nujnosti, ki se je ustvarila na podlagi vojnih rezultatov in politične povojne diplomacije.

Vsi Slovenci smo pozdravili doseženi italijansko-jugoslovanski sporazum. Pozitivno oceno dogovora je dala tudi edina slovenska stranka v Italiji, to je Slovenska skupnost. Mednarodni dogovor pa so pozdravile tudi vse tiste stranke, ki imajo v večji ali manjši meri tudi Slovence v svojih vrstah.

V tem članku nas ne zanima toliko polpretekla zgodovina Trsta in njegove okolice, kakor tudi Kopra in njegove okolice, ker bi pač morali globlje v vsa dogajanja, v vse spore, v vsa razočaranja, ki smo jih doživeli tudi kot pripadniki slovenskega naroda. Tu nas zanima predvsem vsebina sporazuma med Italijo in Jugoslavijo, ki pa še ni povsem znana, saj bo najbrž točen tekst raznih prilog podpisanega sporazuma objavljen šele po dokončnem podpisu obeh držav in po opravljenih protokolnih formalnostih.

Po govorih zunanjih ministrov v rimskem ter v beograjskem parlamentu ter po branju glavnih točk v časopisju, pa se nam vsiljujejo v ospredje zanimanja trije aspekti sporazuma, ki so za nas Slovence bistvene važnosti: dokončnost meje, ureditev statusa narodnostnih manjšin in ekonomska stran dogovora. Poglejmo si te tri aspekte nekoliko pobliže.

DOKONČNOST MEJE

Cona A (Trst in njegova okolica) in Cona B (Koper in njegova okolica) sta definitivno postali sestavni del držav, katerih sta doslej bili neke vrste privesek. Cona A je torej dokončno, z vsemi pravicami in dolžnostmi pod Italijo in cona B dokončno, z vsemi pravicami in dolžnostmi pod Jugoslavijo. Ta juridična in politična stvarnost je stopila v diskusijah o novem sporazumu nekoliko v ozadje, je pa prav to dejstvo seveda zelo važno. Pomislimo samo na to, da je pri Štivanu še vedno vidna fizična meja med Italijo in bivšim STO, kljub temu da je ta mejni blok v veliko oviro cestnemu prometu v tistem predelu. Zdaj bo ta mejni blok bivšega STO najbrž kmalu zginil. Z dokončno odpravo obeh con smo tudi Slovenci definitivno postali italijanski državljani z vsemi pravicami in dolžnostmi. Dolžnosti smo doslej že vestno izpolnjevali, upati je, da bomo v bližnji bodočnosti uspeli tudi v vseh svojih državljan-skih in narodnih pravicah!

Globalno vzeto pa smo, kot smo poudarili že v začetku članka, vsi Slovenci, neglede na politično in ideološko prepričanje, pozdravili

sporazum med Italijo in Jugoslavijo, kar zadeva mejno vprašanje, saj se zavedamo, da je neogrožena in dokončna meja največja garancija za mirno sožitje med obema državama. Slovenci v bivši Coni B pa so seveda tudi pozdravili doseženi sporazum, saj so sedaj sestavni del slovenske republike, ki ima — prvič v zgodovini — mejo na morju. Iz slovenske literature razberemo, da je slovenski narod vedno hrepenel po morju, sedaj ga ima! Sicer ne tišči del, katerega je opeval Aškerc pa za njim Kette in Gruden in slikar Sirk, ampak istrski del jadranske obale.

UREDITEV STATUSA NARODNOSTNIH MANJŠIN

Grenka kaplja pa je kanila na sporazum v njegovi vsebini, ki se nanaša na ureditev obstoječih narodnostnih manjšin (slovenske v Italiji in italijanske v Jugoslaviji). Vtis imamo, kot bi obe državi presekal neželjeni gordijski voz in sklenili, da se vsaka država ravna do manjšine po svojih zakonih in svojih načelih. Torej nič več mednarodnih obveznosti (kot je bil posebni statut priložen londonskemu Memorandumu, nič več vmešavanja v notranje zadeve sosednje države. Zdi se, žal, da je tako! In če je tako, bomo Slovenci v Italiji ostali brez mednarodne obveznosti, na katero bi se lahko sklicevali (kot se je npr. prof. Samo Pahor), ko nam bodo rezali kruh po svojih načelih enakosti in pravičnosti.

Razočarani smo nad dejstvom, da je v celotnem dolgem besedilu sporazuma le nekaj borih stavkov posvečenih manjšinam. In to brez juridičnih norm in političnih garancij! Gre skratka samo za člen 8, ki pravi: »V trenutku, ko preneha veljati specialni statut priložen londonskemu memorandumu o soglasju z dne 5. oktobra 1954, izjavlja vsaka stran, da bo obdržala v veljavi notranje ukrepe, ki so že bili sprejeti v okviru izvrševanja omenjenega statuta in zagotovila v okviru svojega notranjega prava, da se ohrani raven zaščite pripadnikov ustreznih manjšin (ustreznih etničnih skupin), ki je predvidena z določbami specialnega statuta, ki je prenehal veljati.«

Res je, da je ustava italijanske republike, ki jo je pisala tudi slovenska kri, pravična v svojem duhu, vendar je to le črka, le načelo, ki je brez konkretnih norm in točnih zakonov le neke vrste fata morgana za Slovence v Italiji. Mi hočemo seveda verjeti besedam obeh zunanjih ministrov, da bo duh londonskega sporazuma obveljal in zaživel povsod tam, kjer žive Slovenci, torej tudi na Goriškem in v Benečiji, vendar se bojimo, da ne bodo pristojni organi italijanske države razlagali to notranjo obveznost tako kot mi. Bomo torej še enkrat prepuščeni samim sebi?

EKONOMSKA STRAN DOGOVORA

Slovenci smo v svoji zgodovini bili vedno napreden narod, to je narod, ki si je do zadnjega koška obdelal svojo rodovitno zemljo, da je tako prišel do kruha in do ekonomskega razvoja: narod, ki je vedno iskal ekonomski razvoj, tako v tovarnah kot v takoimenovanih terciarnih dejavnostih (obrtništvo itd.), zato smemo po pravici trditi, da smo vedno bili napredka željan narod. To smo v naši polpretekli zgodovini dokazali tudi zamejski Slovenci. Za splošen napredek in industrijski razvoj smo morali žrtvovati najboljšo zemljo v dolinski občini, za turistični razvoj najboljšo in najlepšo zemljo v nabrežinski občini, za dobrososedske odnose najboljše koščke kraškega sveta za prišlece, ki so zapustili istrski polotok. Nihče nam ne more zato očitati, da nismo napredni, socialno čuteči, nasprotno...

Zato smo seveda pozdravili doseženi sporazum med Italijo in Jugoslavijo tudi v tistih točkah, ki govorijo o željah in konkretnih načrtih za vsesplošni razvoj obmejnega gospodarstva in splošnega razvoja. Zaskrbljeni pa smo vendarle za nastanek nove industrijske cone, ki bo nastala nekje med Bazovico in Lipico in ki bo segala 4 petine na jugoslovansko ozemlje in 1 petino na ozemlje italijanske države. Kaj ni škoda Krasa? Tega koščka sveta, ki ga vse opeva in ki postaja vedno bolj podoban betonski plošči? Zdad mu manjka še industrijska cona! Govorijo, da ne bo onesnažujoča industrija dobila dovoljenja na tem delu Krasa, toda kdo bo določal mejo med osnažujočo in neosnažujočo industrijo? In je to sploh vedno možno?

Tako bo v teku desetletij Kras ena sama veliko žalost! Poleg obupno zasnovanih kraških rezervatov (ki bodo postali birokratska last italijanske večine), poleg ogromnega avtoporta v

repentabski občini, poleg umetno zgrajenih naselij, poleg neštetihih stanovanjskih blokov v devinsko-nabrežinski občini, bomo sedaj dobili še industrijsko cono med Bazovico in Lipico, ki je eden najlepših delov tipično kraškega sveta. Zakaj se Italija in Jugoslavija nista raje zmenili za tako industrijsko cono v tržiškem okraju npr., kjer je še ogromno močvirnatnega sveta, ki bi ga brez škode lahko uporabili v industrijske namene? Zakaj morata vedno tretji Kras in Kraševcevec, ki je lastnik ter bornih kraških parcel in je seveda Slovenec, ki ga že desetletja oblast razlašča na levo in desno in mu jemlje dragoceno zemljo za nekaj sto lir na kvadratni meter?

SKLEPI

Da nas ne bo kdo napak razumel: iskreno pozdravljamo dejstvo, da sta se Italija in Jugoslavija dokončno sporazumeli in tako odpravili za vedno spore, ki so motili njih dobro sosedstvo. Kot pripadniki slovenske narodne skupnosti, ki nam je bil pri srcu vedno najprej narodni interes, smo zadovoljni, da se je Italija obvezala, da bo spoštovala naše pravice in da bo uveljavila duh memoranduma med vsemi Slovenci v deželi Furlaniji - Julijski krajini. Verjeti hočemo, da bo besedo tudi držala!

Skrbi pa nas, kaj bo z našimi narodnimi pravicami, kaj bo z našo zemljo in kdo bo ustavil asimilacijo, ki bo zajela našo skupnost takrat, ko bomo povsem industrializirani in bomo kot narod brez zemlje morali prav vsi v tovarne, kjer se bomo v kratkem času sproletarizirali in tonili v jezikovno tujem morju.

Če bo tako, potem bo pri tem imel svojo sokrivdo tudi novodoseženi sporazum med Italijo in Jugoslavijo. Toda o tem bodo govorili in sklepali naši zanamci.

D. D.

Dne 30. novembra je nastopilo na reviji cerkvenih pevskih zborov v Kulturnem domu v Trstu okoli 400 pevcev. Na koncu so nekateri združeni pevski zbori zapeli skupno Slovensko pesem pod vodstvom dirigenta prof. Ubalda Vrabca. Nastop je imel močan umetniški in narodni poudarek.

RUDI JURČECU V SPOMIN

Drobna notica na tretji strani Svobodne Slovenije: 4. novembra je umrl Ruda Jurčec. Ne povsem nepričakovano, vendar me je vest pretresla. Drug za drugim odhajajo. Pred nekaj dnevi sem pregledoval kopico revij, ki so se mi nabrale na mizi in se mi je zdelo, da Sija že nekaj časa nisem videl. Čakal sem na komentar o letošnji Dragi. Zdaj mi je pojasnjeno: Ruda Jurčeca ni več.

Ne morem reči, da sva bila prijatelja. Najprej so naju ločila leta, kasneje razdalje, nazadnje gledanja. Gledanja še najmanj. Pred vojno sem ga v Ljubljani gledal le od daleč, kako je zavijal v tiskarno; vedno se mi je zdelo, da ne hodi po tleh, skrival se je za težka očala. Prvič sem ga slišal spregovoriti med vojno na sestanku nekaj dni po 8. septembru 1943. Razmišljal je, kaj nam kaže bodočnost ob italijanskem razsulu. Ne spominjam se več, kam se je nagibal.

Za božič 1945 sem ga videl v Rimu. Prihajal je k sestram na Via dei Colli, ostajal je v ozadju, ni nastopal na sestankih, ni silil v ospredje. Ko je odhajala slovenska množica v neznano Argentino, je bil tudi Ruda med njimi. Od daleč sem spremljal njegovo delo, s pismenimi stiki sva začela šele leta 1960 in nadaljevala do letos. Navadno s komentarji o mojem in njegovem delu, v marsičem sva se razhajala, vendar je bil do mene vedno obziren in prijazen, razen enkrat. Celo mojega referata v Dragi ni raztrgal, četudi sem to pričakoval. Zdaj bom sveženj pisem pomaknil v arhiv, ne bom več čakal na pripombe in nenehne spodbude. Ruda je našel svoj mir.

Mnogim bi ostal Ruda Jurčec neznan, če bi se nam ne odkril s svojim pisanjem. Njegove novele in roman, njegovi spomini, žal nedokončani, so vendarle dokumentarno pričevanje slovenskega izobraženca, javnega delavca, misleca in do neke mere vodnika. V zadnjih letih mu je njegova ostrina odtujila precejšnje število nekdanjih prijateljev in sodelavcev; Ruda je v svoji jasnosti in trmasti doslednosti predstavljal merilo za vse, ki so z njim soglašali ali ne, potrebno merilo v časih kompromisarstva, mehko in brezsmernosti.

Prvič sem zadel na Rudo Jurčeca, ko je moj oče pisal oceno o njegovi knjigi o Janezu Evangelistu Kreku.

»Beri, fant, ta zna pisati.«

Bral sem, a se mi je zdelo preveč nenavadna za življenjepis. Mnogo kasneje nam je Ruda sam

odkril, zakaj in kako je knjigo pisal. Kasneje sem srečal njegove vzornike, bral francoske eseje, ter uvidel, da je bil Ruda preveč napreden, da bi ga ljudje sprejeli. V tistih letih sem tudi jaz prebiral njegove analize v časopisih in revijah: videl je več, kot je bilo mogoče videti. Odkod je jemal, se tedaj nisem zavedal. Danes mi je mnogo bolj jasno. Svetovljan je bil. Marsikaj nam je sam razjasnil v svojih spominih.

Vojna mu je prizanesla v toliko, da mu je ohranila življenje. Prav malo več kot golo življenje. Vse nas je prizadela v globino, v prvih povojnih letih smo se lovili za čisto biološko preživetje, le malokdo je mogel kaj več. Ruda je gledal naprej. Zajet v slovensko kulturo je ni hotel odpisati za vedno. Iskal si je 'prostor na soncu' najprej v Franciji, pa do njega ni prišel. Vandrovec, sanjač, mislec, ki plava nad realnostjo, vendar ga teža vsakdanjega življenja veže na tla, na mesta, med druge ljudi. Zavzet je bil za druge, zajedavo zavzet; ni odjenjal, ko je zadel na šarlatanstvo in poštimovstvo. Nabral si je nasprotnikov, tudi sovražnikov. Marsikdaj je v 'pravicah do drugačnosti' videval odstopanje od načelnih gledišč.

Argentinski Slovenci so z njim delili povojna leta, mi smo ga spremljali od daleč. Marsikatera poteza nam je ostala nepojasnjena, pogosto smo se čudili njegovi ostrini. Videl je sovražnike, kjer jih ni bilo, bolešno je iskal opore za svoje delo. V Evropo ni več prišel. Gledal je počasno usihanje slovenske skupnosti prve emigrantske generacije, vse je napravil, da bi ji podaljšal življenje. Pisal, tiskal, nosil na pošto, mledoval, rotil in spodbujal, samo od tega ni imel kaj, le živel je. Kulturnik v nekulturnem svetu v nekulturni dobi. Spominjal me je prijatelja Franceta Goršeta, ko je rezbaril na St. Clair v Clevelandu, kjer so vrednost njegovega umetniškega dela merili po urah dela. Pero mu je bilo orodje in orožje, sukal ga je do zadnjega, spretno in zanesljivo, ker je hotel, da bi pustil pečat dobi in skupnosti, v kateri je živel.

Vračam se k trditvi, da Slovenci doma in po svetu bodisi iz lastnih vezanosti, bodisi zaradi omejitev, ki izhajajo iz zunanjega sveta, le v majhni meri izrabljamo vse možnosti in zmožnosti. Jurčec, pognan v svet, izven ustaljenih institucij, naslonjenih na domačo kulturo, tisoče milj od svojih knjižnih zbirk in slovenskih živih virov, ni odjenjal, iskal in trgal je iz sebe, ker ni

hotel utočiti. Vrsto knjig nam je dal, trideset let izgnanstva izživel, mnogo več bi nam dal, ko bi mogel delati v urejenih razmerah — kjerkoli. Prostost je cenil bolj kot materialno možnost uveljavljanja. Kazal nam je vzgled dela in pehanja, spodbujal je in bodril, ocenjeval in obsojal, nenehno nam je dokazoval, da je in da hoče ostati živ člen živega, vendar raztepenega slovenskega telesa. Bil je gonilna sila tudi ta zadnja leta, ko se je odtujil marsikateremu nekdanjemu prijatelju. Slovenci v svetu smo bolj osamljeni, mreža vezi, ki jo je vzdrževal, se je razvzrojila,

bolj prosti smo, a ne verjamem, da smo trdnejši. Preveč bi bilo upati, da bodo njegovi prijatelji zdaj bolj poprijeli, še manj, da bi njegovi nekdanji in sedanji nasprotniki postali bolj pozorni na vse, kar naj bi Slovincem doma in po svetu dajalo smer in oporo.

Vsi, ki smo ga poznali in cenili smo ob njegovi smrti siromašnejši. Nikogar ni, da bi ga nadomestil. Grob v argentinski pampi ga je sprejel, knjižne police po svetu bodo hranile pričevanja življenja, ki se je izteklo.

JOŽE VELIKONJA

SLOVENSKI DOM V PARIZU

Večina rojakov je že dobila pismo, kjer je podrobno povedano, kako hočemo v Parizu postaviti svoj dom. Nekateri so se že odzvali, da bodo dali svoj prispevek, drugi pa so ga že poslali. Tako bomo dobili tudi v Parizu svoj slovenski dom kot ga imamo že na Dunaju in v katerem se bomo Slovenci zbirali na skupne slovenske prireditve.

LIEGE - LIMBURG

Društvo Slomšek je organiziralo svoj 15 Slovenski dan. Dobro pripravljenemu programu je prepolna dvorana navdušeno sledila. Prišli so rojaki iz Limburga, Bruslja, Charle-roi, Liegea in iz Holandije. To je bil pravi »slovenski dan«, ki je nekak termometer našega kulturnega, narodnega in družabnega življenja skozi vse leto. Če pomislimo, da je na odru nastopilo čez 120 ljudi, bomo razumeli, da je slovenska povezava v Limburgu nekaj zelo zdravega.

ŠVICA

Kakor povsod, tako se tudi v Švici borimo, da kaj dosežemo. Že dalj časa nam je obljubljeno, da bo s. Avrelija nastavljena v pomoč slovenski misiji v Švici kot socialno kulturna delavka. Seveda bo njena glavna skrb vzgoja otrok, ki jih že dalj časa pripravlja za razne prireditve in jih vadi v petju. Pa tudi odrasli bi radi imeli svoj pevski zbor.

PREDARLSKA

Sredi novembra je bilo hladno, pa smo vseeno imeli svojo prireditev. Uvodoma smo se pogovorili o situaciji slovenske šole v naših krajih. O tem je poročal župnik Janez Žagar, ki že tretje leto poučuje v naših tukajšnjih šolah slovenščino. Posebno smo bili veseli naše koroške rojakinje Andreje Pippove, ki je letos končala pedagoško akademijo v Feldkirchu in sedaj poleg svojega razreda poučuje tudi slovenščino. Ugotovljeno je bilo, da se poučuje slovenščina zaenkrat v šestih krajih. Dežela omogoča pouk slovenščine, če je v enem kraju vsaj sedem šoloobveznih otrok. Staršem ni treba plačevati nobenih prispevkov in otroci dobe potrebne knjige za stonj kot za ostale predmete.

V preteklih letih je bilo mogoče zaznamovati lepe uspehe. Obiskovalci slovenskega tečaja niso zaradi tega prav nič slabše zdelovali pri drugih predmetih; mnogo slovenskih otrok je bilo celo med prvimi v razredu.

Na prireditvi smo videli lahko tudi Kettejevega Pijanca, ki je našel mnogo razumevanja in priznanja. Poleg tega smo imeli še nekaj veselih prizorov.

Ves čas je vladalo pravo družinsko razpoloženje. Mnogo smeha in veselja so povzročale družabne igre. Pridno so igrali znane viže fantje iz Strnišča in ko so morali popolnoma zatrobiti svoj Lahko noč, ni nihče mogel verjeti, da je lepega večera konec.

AVSTRALIJA

Ob 25-letnici katoliškega emigrantskega delovanja so vsi izseljenski duhovniki somaševali z melburnskim nadškofom. Slovesnost so obhajali prvo nedeljo v novembru. Pred mašo bila procesija, ki so se je Slovenci udeležili s slovensko zastavo, banderi in narodnimi nošami.

ARGENTINA

Slovenci v Argentini so zelo slovesno proslavili praznik 29. oktobra. Ta dan jih spominja na začetek novega življenja v Jugoslaviji, ki se je začelo s tem dnem leta 1918. Film o Sloveniji je dvakrat zbral Slovence v Domu v Mendoza.

KANADA

Slovenska župnija v Torontu je praznovala septembra 15. obletnico obstoja. Začeli so tudi s slovensko šolo, v katero se je vpisalo nad 230 otrok. Razdeljeni so v sedem razredov in 13 oddelkov.

ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

Slovenska radijska ura v čikaškem radiu praznuje 25-letnico obstoja. Te oddaje je spravil v življenje in jih ves čas vodi dr. Ludvik Leskovar.

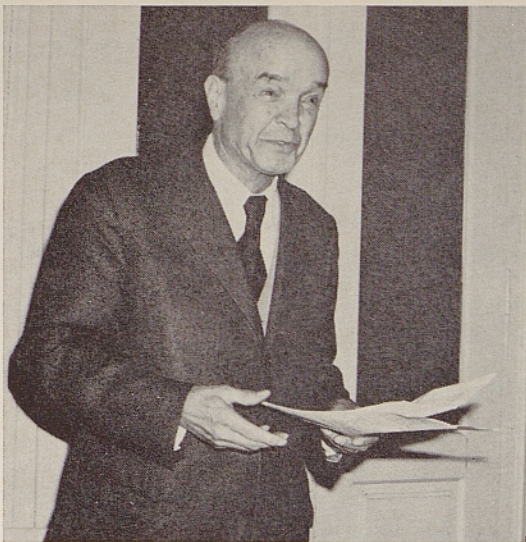
BOŽIČNI PRAZNIKI

bodo po vsem svetu združili naše ljudi ob jaslicah in božičnem drevescu ter pri božični maši. Da bi bili ta dan vsi Slovenci združeni ob skupni topli misli — nam pomagaj Bog!

Novice po Naši Luči

ANTON KACIN

Ob 30-letnici slovenskih šol (1)

Letos se splošno obhaja 30-letnica osvoboditve in z njo zvezane obnove slovenskih šol na ozemlju, ki je po mirovni pogodbi ostalo pod Italijo. Obletnica je nedvomno pomembna, saj se je pred tridesetimi leti zrušila diktatura, ki je imela očiten namen uničiti vse, kar je bilo v teh krajih slovenskega ali je količkaj spominjalo na slovenstvo. Pod fašizmom je bila slovenska šola popolnoma zatrta. Fašistični ideologi so dobro vedeli, da je v moderni družbi šola poleg ustrezne domače vzgoje eden najučinkovitejših oblikovalcev človekove osebnosti, njegove družbene in seveda tudi narodne zavesti. Od šole je odvisna smer narodnega razvoja: ali naj gre po poti napredka ob strani drugih narodov, ali pa naj se narod polagoma razkrajja in propada. Bistveni element je pri tem jezik. Važno je tudi specifično čustvo pripadnosti določenemu narodu. Kot primer ljudstva, ki je ohranilo svoj okreneli jezik, a je po čustvovanju čisto italijansko, naj navedem Hrvate v Molise. Doma še nekoliko znajo svoj jezik, a zunaj domače hiše in vasi so Italijani. Zato ni dovolj, da se ohrani jezik samo v družini ali v sosesk; dana mora biti pravica do svobodne rabe jezika v vsem javnem življenju. Kako pa bomo rabili svoj jezik, ako nismo domačega besednega in izraznega zaklada izpopolnili v šoli!

Dobro je tudi, da se današnja mlajša generacija zaveda, da šola, katero je obiskovala ali še obiskuje, ni padla z drevesa v naročje kot zrela hruška, da se je bilo marveč treba zanjo trdo boriti.

Takoj v začetku moram razjasniti, da je izraz obnova slovenske šole nekoliko netočen. Ne gre namreč samo za obnovo tistih šol, katere je idealistični filozof Gentile hladnokrvno zatrl. Gre tudi za ustanovitev čisto novih šol, kakršnih Slovenci v teh krajih nikdar nismo imeli. Poglejmo samo naše mesto. V Trstu so bile pred prvo svetovno vojno, torej še v rajni Avstriji sledeče srednje šole: državna nemška gimnazija in dr-

žavna nemška realka, dve italijanski občinski gimnaziji in italijanska občinska realka. Slovenske srednje šole ni bilo nobene. V mestu samem tudi občinskih slovenskih osnovnih šol ni bilo. Kar jih je bilo, so bile v predmestjih (v Barkovljah, pri Sv. Ivanu, v Škednju, na Opčinah in drugod). Po avstrijski zakonodaji so morale za osnovne šole skrbeti dežele. Trst je imel izjemen položaj. Tržaški občinski svet je imel tudi pravico in kompetenco deželnega zbora. V šolskem pogledu je bilo mesto samo za Slovence nedostopno, pravi pravcati tabu. Danes pa imamo v mestu samem nekaj osnovnih šol ter klasični in znanstveni licej, učiteljsiše, trgovsko akademijo ter nekaj obveznih enotnih srednjih šol. Te šole niso bile obnovljene, temveč nanovo ustanovljene. V Gorici je bil položaj v stari Avstriji nekoliko boljši. Obstajalo je moško in žensko učiteljsiše in odprti so bili prvi štirje razredi nove samostojne slovenske državne gimnazije.

Po teh uvodnih besedah lahko preidem na predmet sam. Skušal bom navajati dejstva in se po možnosti izogniti vsaki polemiki. Časi so bili razburkani in vroči; v tistem povojnem političnem vrtincu je bilo težko delati. Ostali pa so večinoma lepi spomini. Danes smo že toliko oddaljeni, da brez jeze in razburjenja lahko preneseemo stvarne ugotovitve po takratnih tiskanih virih.

KONEC VOJNE

Zadnje mesece vojne je bilo jasno, da se jugoslovanska vojska nekje na ozemlju pod italijansko suvereniteto, katero je Jugoslavija na osnovi narodnostnega načela zahtevala zase, srečala z zavezniškimi četami. Takšno srečanje je nujno moralo povzročiti vrsto problemov, katerih najnujnejši je bil določitev demarkacijske črte med obema armadama. O teh rečeh sta pr-

(1) Predavanje v Društvu izobražencev v Trstu, 20. oktobra 1975.

vič razpravljala maršal Tito in Alexander že prve dni julija 1944. Demarkacijske črte takrat nista določila. Pozneje so se o teh vprašanjih vršili še drugi razgovori. V februarju 1945 so pri enem takih razgovorov sklenili, da se na vsakem delu ozemlja, ki ga bodo zasedli, ustanovi vojaška uprava.

Dne 1. maja 1945 so jugoslovanske čete zasedle Trst. Ne smemo pozabiti, da so Trst zasedle prej kot Ljubljano, kjer je še 5. maja zboroval slovenski parlament. Ljubljana ni bila sporna. Gotovo je bil v Titovem glavnem štabu človek ali skupina oseb, ki je pravilno presodila položaj ter je povzročila, da je jugoslovanska vojska v hitrih pohodih prodrla iz Dalmacije preko Reke na Primorsko in v Trst. To je bila odlična strateška ideja, kajti čimveč spornega ozemlja bo vojska zasedla, tem več ako ne vsega bo obdržala. Jugoslovanski voditelji so upali, da bodo obdržali, kar je njihova vojska zasedla, a to se ni zgodilo iz razlogov, o katerih se mi zdi, da še niso do kraja raziskani. Dejstvo je, da so angloameriški zavezniki hoteli imeti pod svojim nadzorstvom zlasti zapadni del tega ozemlja, ki je deloma narodnostno mešano. V juniju 1945 so pri razgovorih v Beogradu bolj določeno razdelili Julijsko krajino v dve coni (A in B). Takrat so obe coni vzeli iz jurisdikcije italijanske vlade, kar pomeni, da sta obe vojaški upravi, zavezniška v coni A in jugoslovanska v coni B lahko spreminjali obstoječo italijansko zakonodajo, kar po obstoječih mednarodnih dogovorih ni bilo v navadi. Demarkacijsko črto med obema zonama so določili pri razgovorih v Devinu; po ameriškem zastopniku v zadevni komisiji so jo imenovali Morganova črta.

Anglo-ameriške čete so zasedle zono A dne 12. junija 1945. Naslednji dan so jo zapustile jugoslovanske čete. Zona A je obsegala dolg ozek pas od Predela po Soški dolini do Gorice in Trsta. Vanjo je bil vključen tudi Pulj.

ZAVEZNIŠKA VOJAŠKA UPRAVA

Anglo-amerikanci so takoj ustanovili svojo upravo (Allied Military Government, kratko AMG; Zavezniška vojaška uprava, kratica ZVU). S tem se je začelo tudi delo za slovensko šolstvo v vsej takratni coni A. Pri ZVU je bil ustanovljen samostojen prosvetni oddelek (Education Division). Kmalu nato je prispel v Trst polk. Washburne, načelnik zavezniške prosvetne podkomisije, ki je tedaj zasedala v Caserti. Prepričal se je, da je slovensko šolsko vprašanje živo in da imajo Slovenci pravico do šol v materinem jeziku. Na njegovo pobudo je bil v začetku avgusta 1945 imenovan za načelnika prosvetnega oddelka poročnik (pozneje kapetan) John P. Simoni. Simoni je bil psihološko popolnoma amerikaniziran Italijan. Njegova družina je menda izhajala iz stare Avstrije. Dobil je izrecno nalogo,

naj organizira slovensko šolstvo. Ne vem, ali je spočetka imel jasen pojem o tem, kako bo to nalogo rešil. Stopil je v stik z zastopniki SIAU in jugoslovanskih šolskih oblasti, ki so v Trstu še uradovale. A do kakega sporazuma ni prišlo. ZVU je s splošnim ukazom št. 11, katerega je izdala v avgustu, določila smernice za ureditev nove uprave (občine, pokrajine in drugo). Ob tem so se razgovori za sporazum razbili. Dne 21. avgusta je SIAU (Slovensko-italijanska anti-fašistična unija za Julijsko krajino) odklonila vsako sodelovanje z ZVU na osnovi splošnega ukaza št. 11. S tem je postalo problematično tudi sodelovanje na šolskem področju, problematična tudi eksistenca šol, ki sploh še niso bile obnovljene ali ustanovljene. Ali naj sedaj Simoni išče sodelavce za slovenske šole med Italijani, ki so mu takoj po njegovem prihodu (9. avgusta 1945) poslali obširno spomenico glede slovenskih šol na Tržaškem. Spomenica dopušča obnovo osnovnih šol, kjer so že bile pred Gentilejem. Na njih naj poučujejo italijansko italijanski učitelji. Absurdna pa se je piscu tiste spomenice zdela zahteva po slovenskih srednjih šolah, češ saj bi se na Tržaškem niti ne mogel zbrati slovenski profesorski zbor, sestavljen iz italijanskih državljanov. Tisto, da so slovenske šole absurd, smo potem brali v italijanskem časopisju ob vsaki priliki in nepriliki.

Te spomenice Simoni ni vzel resno. Resno pa je sprejel prof. dr. Srečka Baraga, ki je sredi avgusta prišel k njemu v Trst iz Monigo pri Treviso, kjer je bilo veliko begunsko taborišče. V taborišču je bila begunska gimnazija. Baraga je prosil Simonija, naj dovoli, da se gimnazija prenese iz taborišča v Trst. Simoni je to takoj dovolil. Hkrati je predlagal Baragi, naj postane njegov strokovni svetovalec za slovenske šole v coni A. Baraga je ponudbo z veseljem sprejel in 18. avgusta je bil imenovan. Če sodimo po uspehih, moramo priznati, da je bil Baraga kot ustvarjen za tako mesto. Imel je zelo razvit čut za organizacijo uprave in je bil izločen pri izvajanju sprejetih načrtov.

O prof. Baragu se je tisti čas veliko govorilo in pisalo. Doma je bil iz Starega trga pri Ložu (1901). Po končani osnovni šoli je bil več let trgovski vajenec. V srednjo šolo se je vpisal pozno. Maturiral je, ko mu je bilo 27 let. Potem je študiral na univerzi v Beogradu, kjer je napravil diplomski izpit. V februarju 1943 je doktoriral v Ljubljani. V januarju 1945 je prevzel vodstvo učiteljskega tečaja v Idriji. Ob koncu vojne je šel v begunstvo. V taborišču Monigo pri Trevisu je bil ravnatelj begunske gimnazije. In od tam je prišel v Trst ter stopil v stik s Simonijem. Ker sem razmere in delo poznal od blizu, lahko zatrdim, da je bil Baraga osrednja gonilna sila pri delu za ustanovitev in ureditev slovenskih šol v takratni coni A. Zastopnikom jugoslovanskih oblasti pa je njegova dejavnost tako

močno šla na živce, da ga je okrožno sodišče v Ljubljani dne 9. februarja 1946 obsodilo na smrt kot vojnega zločinca.

Delo za odprtje šol se je takoj začelo. ZVU je izdala okrožnico št. 4 z datumom avgust 1945 (2) s splošnimi smernicami glede učnih načrtov, učbenikov, učencev, šolskih proračunov, šolskih kuhinj in dr. Važna je določba takoj v začetku okrožnice: »Italijanski prosvetni minister nima oblasti nad ozemljem Julijske krajine, ki je pod nadzorstvom zavezniške vojaške uprave. Vse javne in zasebne šole pridejo pod oblast ZVU, 13. korpus, oddelek za šolstvo.«

Ozračje je bilo zelo razburljivo. Po tridesetih letih mislim, da lahko izrečemo neprizadeto, objektivno sodbo, da je bila odpoved sodelovanja SIAU huda politična napaka. Vsi dotedanji razgovori o usodi Julijske krajine so se zaključili s kompromisom. Sedaj ko je na politično področje stopala nova, sicer podtalna, a nič manj nevarna politična sila, namreč italijanski zagrizeni nacionalizem, organiziran v Comitato di liberazione nazionale, ki je po svojih zvezah v Rimu in drugod počasi, a stalno in učinkovito izpodbijal jugoslovanske zahteve, je bila soudeležba pri upravi in seveda soodločanje toliko bolj potrebna, SIAU je odbila ponudbo ZVU za sodelovanje. Naj navedem le nekaj primerov, kaj je to pomenilo. V Gorici sta odstopila slovenski prefekt Štrukelj in goriški župan dr. K. Rutar. Na njuni mesti sta prišla dva sicer zmerna Italijana, katera pa sta pozneje zamenjala dva bolj zagrižena. Na šolskem področju je SIAU zahtevala ustanovitev posebnih proveditoratov za slovenske šole. Za slovenskega proveditorja v Gorici je predlagala prof. dr. Andreja Budala, ki je imel za to vso kvalifikacijo. Bil je tudi znan slovenski pisatelj. ZVU na ustanovitev samostojnih slovenskih proveditoratov ni pristala. Na mesto teh je ustanovila mesto slovenskih okrožnih nadzornikov v Trstu in Gorici. Praktično je bilo to isto, ker je okrožni nadzornik imel vso kompetenco za slovenske osnovne in srednje šole. Dr. Budal tega mesta ni sprejel, kajti do sporazuma na vrhu ni prišlo. Vsi dotedanji razgovori o usodi Julijske krajine so se zaključili s kompromisom, sedaj ko je bil kompromis najbolj potreben, pa ni šlo več. Kaže, da v vrhovnem vodstvu ni bilo človeka, ki bi bil jasno spoznal položaj in temu primerno ukrepal. Teško je reči, kaj bi bili Slovenci takrat dobili, da so sprejeli sodelovanje z ZVU. Toda SIAU je 21. avgusta sodelovanje odbila in se umaknila na polje zahtev, kritike in javnih bučnih demonstracij, ki pa niso mogle pripeljati do nobenega uspeha. Naslednje leto je bila SIAU pripravljena na sporazum in začela s pogajanjem, ki pa so se kmalu prekinila brez uspeha!

(2) Objavljen v Uradnem listu Zavezniške vojaške uprave. (The Allied Military Government Gazette) št. 12 dne 15. februarja 1946.

DELO SE ZAČNE

Vpisovanje v osnovne šole je bilo od 17. do 22. septembra. Odziv slovenskih otrok je bil popoln, plebiscitaren. V slovenske osnovne šole, kar jih je na današnjem tržaškem ozemlju se je vpisalo 3774 otrok. To število navajam po takratnih uradnih statistikah. Tu niso vštete šole, ki so v septembru 1947 prišle pod Jugoslavijo. Pripominjam, da je bila takrat slovenska šola tudi v Tržiču (Monfalcone) in v Ronkah. Te dve sta spadali pod tržaški proveditorat. Pod goriški proveditorat pa sta spadali novi šoli v Ločniku in Krminu. Omenjenih štirih šol danes ni več.

Enako dober je bil izid na Goriškem. Za prvo leto nimam uradnih podatkov. Za drugo leto (1946—47) pa jih je objavil Hubert Močnik.⁽³⁾ V osnovne šole, ki so ostale v Italiji, se je vpisalo 1576 učencev; od teh 588 samo v dve osnovni šoli v Gorici (355 in 233).

Pouk se je pričel v oktobru.

Poskusno vpisovanje za srednje šole je bilo že prej, namreč od 10. do 15. septembra. Dobro se spominjam, da se je v Gorici prva dva dneva vpisalo manj kot dvajset učencev. Očitno je SIAU zaukazala bojkot vpisovanja. Tista dva dni sem imel občutek popolne polomije. Potem se je pa začelo. Dijaki so navalili na tajništva šol, da je osebe komaj zmagovalo delo. Samo v Gorici se je vpisalo 768 dijakov, v nižjo srednjo šolo 510, v klasično gimnazijo in licej 159, na učiteljsiše 99. Te visoke številke so bile za ZVU jasen dokaz, da so slovenske srednje šole potrebne, da niso absurd. Pozneje so mi pravili, da je ljudstvo tako silno pritiskalo na šolsko vodstvo v Trgovskem domu, da je moralo popustiti in preklicati bojkot. Za Trst nimam uradnih podatkov za prvo leto. V izveščju za šolsko leto 1947-48 pa so številke za tisto leto. Na nižji srednji šoli so bili 604 učenci, na znanstvenem liceju 127, na trgovski akademiji 79, na učiteljski (prvo leto obstoja) 31; skupaj torej 841 dijakov. Prišteti bi bilo treba še 454 učencev na šestih strokovnih šolah in tečajih, katerih leta 1945 še ni bilo; danes so obvezne enotne srednje šole.

Po končanem vpisovanju smo čakali precej časa na ustanovne odredbe. Bili so mučni dnevi. Vedeli smo, da so pripravljene, a da jih mora potrditi višja inštanca, namreč zavezniška podkomisija v Caserti. Končno sta 10. oktobra prišli dve odredbi, imenovani upravno navodilo — okrožnica o vzgoji št. 7 in 8. Obe imata v angleškem tekstu datum 8. oktobra. (4) Z okrožnico št. 7 so bile ustanovljene prve slovenske srednje šole v Trstu in Gorici. Te so bile: v Trstu nižja srednja šola, znanstveni licej in trgovska akademija, v Gorici pa nižja srednja šola, kla-

(3) Spomini in izkustva, str. 204 - 206.

(4) Objavljeni sta bili v Uradnem listu ZVU št. 12 dne 15. febr. 1946.

sična gimnazija in licej ter učiteljišče. Z okrožnico št. 8 pa so se ustanovile slovenske in hrvatske osnovne šole. Zelo verjetno je obe okrožnici sestavil Baraga.

Težave pa s tem še niso bile premagane. Hudo je bilo vprašanje učnega osebja. Učiteljev za osnovne šole je bilo od šestdeset do osemdeset. To so bili stalni učitelji, ki so službovali v notranjosti države. Zaradi vojnih razmer jih je bilo mnogo doma. Rimsko prosvetno ministrstvo jih je dodelilo, kar je zadevalo administrativno stran, tržaškemu in goriškemu proveditoratu. Nekateri so pa še naprej poučevali v notranjosti Italije. Vsem je bila dana možnost, da se vrnejo domov in nastopijo službo na obnovljenih slovenskih šolah. Samo na Goriškem pa je bilo potrebnih nad 200 učiteljev. Kje jih dobiti? Nekaj je bilo takih, ki so že napravili maturo, a še niso imeli službe. Tudi je jugoslovanska oblast poslala domov vse učitelje, ki so bili rojeni na Primorskem in so se pod fašizmom morali umakniti čez mejo. A vse to je bilo še veliko premalo. Visok odstotek učiteljskega kadra je potem dala politična emigracija iz raznih begunskih taborišč. Tako se je rešila ta huda težava, ki se je v začetku zdela nepremagljiva.

Neprimerno težje je bilo vprašanje srednješolskega učnega osebja. Skoraj bi rekel, da slovenskih profesorjev domačinov praktično ni bilo. Na Goriškem je bilo šest ali sedem profesorjev, ki so poučevali po raznih krajih (v Gorici, Vidmu in drugod). Od teh se je javilo v službo pet. Na Tržaškem sta bili menda samo dve profesorici, ena stalna in ena suplentka, ter dva ali morda trije profesorji suplenti. S takšnim številom učnih moči se seveda ni dalo nič napraviti. Tedaj je prišla pomoč od dveh strani. Največji del manjkajočih izprašanih profesorjev je dala politična emigracija. Na drugi strani je jugoslovanska oblast poslala v cono A vse profesorje, rojene na Primorskem, ki so službovali kjerkoli v Jugoslaviji. Huda ovira se je zdela vprašanje italijanskega državljanstva. Šolska oblast je prve dni zahtevala, da morajo biti vse učne moči, učitelji in profesorji, italijanski državljani. Če bi bilo to obveljalo, bi se srednje šole sploh ne mogle odpreti, osnovne pa le v omejenem številu. Potem je ZVU izdala splošni ukaz št. 19 z dne 13. oktobra 1945, ki je določal, da italijansko državljanstvo za sprejem v službo ni potrebno. Ko je bilo vse to urejeno, se je 12. novembra 1945 lahko pričel redni pouk na vseh srednjih šolah.

Mnogo skrbi in dela je bilo s šolskimi prostori. Marsikatero šolsko poslopje v odročnih gorskih krajih, staro ali novejšega datuma, je bilo razbito in neuporabno. Manjkala so vrata, oknice, šipe, ponekod tudi lesena tla. V nekaterih krajih je stalo le zidovje. Dela je bilo veliko, a so ga razne stavbne tvrdke po naročilu ZVU v okviru splošne obnovitve razmeroma hitro o-

pravile. Za srednje in osnovne šole v Gorici so bila kmalu popravljena in na razpolago štiri ne prestara poslopja bivšega slovenskega šolskega društva Šolski dom. Ta poslopja, v katerih so bile med obema vojnoma nastanjene italijanske šole, v katerih so pa slovenske osnovne in srednje šole še danes, se imenujejo: Šolski dom, Gregorčičev dom v ulici Croce in Novi dom ter Mali dom v ulici Randaccio. Zgradil jih je še pred prvo svetovno vojno dr. Anton Gregorčič. V Trstu pa so bile srednje šole sprva v ulici Lazzaretto Vecchio in v šolskem poslopju pri Sv. Jakobu.

Učni načrti za posamezne šole so bili vzeti po učnih načrtih italijanskih šol enakega tipa. Nova pa je bila uvedba pouka slovenščine in slovenske zgodovine.

Ko so bila najnujnejša pripravljajna dela končana, se je pozornost obrnila na učne knjige, katerih v začetku ni bilo. Pomagali smo si s teksti razmnoženimi na ciklostil. V marcu 1946, torej nekaj mesecev po odprtju šol, je izšla prva slovenska učna knjiga, namreč Slovensko berilo za višje razrede slovenskih osnovnih šol. Pripravila ga je Gizela Ferjančič Bellinger. Naklada je znašala 3000 izvodov. V prvih treh letih (do 1948) je izšlo še 24 učbenikov za osnovne in srednje šole. Naklada je bila od 3000 do 5000 izvodov.

To so torej bili začetki naših šol na tem ozemlju. Časi so bili viharni, a spomini nanje so vendar lepi, kajti delo je le rodilo trajen uspeh. Slovenske šole delujejo še danes, kar je jasen dokaz, da so potrebne in življenja zmožne.

SLOVENSKI ODER

Slovenski oder je igral Dobričaninovo Skupno stanovanje najprej v Gorici, potem v dvorani Slovenske prosvete v Trstu, nato na Opčinah v Finžgarjevem domu in v Marijinem domu pri Sv. Ivanu. Komedija je imela povsod zelo velik uspeh. Na mnogih krajih prosijo, da bi jo ponavljali.

Božično pričakovanje v družini

Ko sem pripravljala ta kratki kažipot v prijetno in veselo praznovanje božiča, sem predvsem mislila na to, kako bi v sorazmerno kratkem času, ki ga imamo na razpolago, pripravile na ta praznik sebe, svoje okolje in dom brez napetosti in nervoze. Mislim, da bi to prav lahko izvedle z vnaprej pripravljenim programom. Seveda pa je treba nonj misliti prej kot zadnji teden pred božičem. Zabeležimo si svoje ideje in zamisli, kako bi v našem domu dočakale božič. Obenem pa si sproti zapisujemo ves material, ki bi ga za to potrebovale. Tako si bomo prihranile veliko časa pri nakupovanju.

Kaj vse moramo pripraviti? Voščila, darila, jaslice, božično drevesce, potice pa še kup drugih malenkosti.

Lotimo se najprej voščilnic. Na enobarvne vizitke narišimo stilizirane božične motive. Če nismo pri tem dovolj spretni, izrežimo prej vzorec iz debelejšje lepenke in ga potem prerusujemo. Uporabljajmo trd črn svinčnik ali zlato nitrovo barvo. Lahko pa tudi iz srebrnega papirja izrežemo smreke, zvezde in podobne okraske ter jih lepimo na vizitke. Do izraza pride tudi »tisk s krompirjem«. Zanj potrebujemo tempera barvice (ne smemo jih razredčiti!) ali blazinice za žige Pelikan, ki jih dobimo tudi v zeleni in rdeči barvi, oster nožiček ter seveda krompir, ki ga prerežemo na dvojce in izrežemo v reliefu zaželeni vzorec. Tako dobimo žig, ki ga obarvamo in pritisnemo na lepenko v enem ali večkratnem odtisu. Vsa ta dela opravljajmo skupaj z otroki, ki jih bomo tako vpeljali v božično pričakovanje. Prepričani bodimo tudi, da bo vsakdo sprejel taka domača voščila z veseljem.

Preidimo k darilom. Prosti čas pred televizijo lahko izkoristimo za kvačkanje zelenih in rdečih prijemalk, na katere prišijemo prav tako skvačkan božični vzorec. Pisano blago z rožnimi motivi (provenzale) pride v poštev za raznovrstne vrečke, v katere lahko damo telovadne copate, robčke, nogavice, kozmetične pripomočke, itd. Z istim blagom lahko naredimo tudi ovitek za najljubšo knjigo svoje hčerke ali spominško knjigo. Lahko naredimo tudi blazinico za igle, ki jo napolnimo z volno ali nogavicami; za podstavek pa ji damo štiri pobarvane kvadratne zamaške, ki jih tudi zlepimo skupaj z Vinavilom. Iz navadnega platna lahko naredimo namizne prtice, preproste predpasnike in kuhinjske

brisače, na katere vtisnemo s prej razloženim krompirjevim žigom božične motive.

Za moška darila uporabimo lahko kose mehkega usnja, ki ga prodajajo v nekaterih trgovinah z usnjem in usnjenimi izdelki, iz katerih lahko ukrojimo mošnjčke za tobak, pipo in drobiž.

Kako pa naj pripravimo jaslice? Lahko so čisto tradicionalne, če smo na take navezane. Zlaha pa jih tudi nekoliko posodobimo. Prejšnje nebo nadomestimo z modro pobarvanim poliestrirom, na katerega zalepimo bele oblake, ob vznožju pa postavimo hribe prav tako iz poliestirola. Zvezde bodo za spremembo izoblikovane iz riževih zrn ali izrezane iz zlate lepenke. Iz lepenke izrezan je lahko tudi angel, ki visi na nitki, pritrjeni na stropu z lepilnim trakom. Stare pastirčke zamenjamo lahko s novimi, izoblikovanimi iz časopisov (po istem postopku kot lutke), iz DAŠA ali iz polistirola, ki jih potem ustrezno pobarvamo. Podlago jaslic prekrijemo s crépe papirjem zelene ali rjave barve. Iz tega izrežemo tudi ozke trakove (travo), ki jo bomo razporedile ob pastirčkih. Cesta bo iz bele (bristol) lepenke.

Prišli smo do božičnega drevesca. Zakaj ga ne bi letos odele izključno z zlato barvo? Težko nam bo seveda zavreči vse, kar že imamo. Lahko pa nakupimo v tej barvi potrgane trakove in potolčene balončke, stare okraske pa za letos obesimo v ozadje. Tako božično drevo zahteva tudi lučke v rumeni in beli barvi. Tako drevesce se bo tako lepo blestelo, da nam ne bo žal ne truda, ne denarja.

Kako bi še okrasile svoj dom? Za vhodna vrata lahko spletemo venec božičnega okrasnega cvetja. Ali pa na venček iz smrekovih vejic pritrdimo celo vrsto majhnega umetnega sadja. To je čudovito božično tihožitje, ki ga srečujemo na Koroškem. Prijetno domač bo tudi okras s koruznima stožcema. Lahko ju obarvamo z zlato spray barvo ali pa pustimo take kakršni so. Zakaj ne bi na vrata tudi obesile drobcene kraguljčke, ki bi ob vsakem obisku zazvončkljali?

Okna imamo še gola. Najenostavneje jih lahko okrasimo z enobarvno samolepilno plastiko (Benequick). Na kvadratno polo papirja narišemo zaželeni motiv, ga s karbonskim papirjem prerišemo na plastiko (na narobno stran), izrežemo ter odločno nategnemo na steklo, da se

ne naredijo gube. Motiv naj bo enostaven in primerno velik. Smreka, na primer, naj pokrije tričetrt okna v višino. Izdelamo jo polovično, tako da bo en del na levem, drugi pa na desnem steklu. Na isti način lahko izdelamo snežinke, sveče in vsemogoče božične motive.

Na praznični prt položimo jelkovo vejico. V sredo vtaknemo nizko debelo svečo, ovito s trakom, katerega konec bo slonel vijugasto na mizi. Zraven dodamo še nekaj pozlačenih orehov in lešnikov.

Nato obesimo na prazno steno še list polesti-

rola (50x100), na katerega bomo natikale vsa najlepša prejeta voščila. Pri izvedbi vseh zamisli pa pazimo, da nas ne bi zaneslo in da ne bi postalo vse skupaj mešanica slabega okusa.

Končali smo. Ostane nam še toliko časa, da se pogledamo v zrcalo in še sebe malo »zrihtamo«. Potem pa se lahko predamo prazničnemu vzdušju, ki smo ga, čeprav obremenjene z delom, posredovale svojim otrokom, možu, prijateljem in kolegom ter tako obogatile njim in sebi ta že sam po sebi tako lep praznik.

ROZETA

IZ DNEVNIKA MLADE DRUŽINE

JUTRI PRIDE SV. MIKLAVŽ, KAJ MI BO PRINESEL...

Sv. Miklavž je res čudovit svetnik, pa ne samo za otroke, ampak tudi za starše. Če samo pomislim, kolikokrat mi je zadnji mesec priskočil na pomoč, ko je njegovo ime kot čarobna palica pomirilo spore, trme, sitnosti vseh vrst: »No, bomo videli, kaj bo rekel sv. Miklavž!« In takoj je Mojca nadaljevala na pol izrečeno grožnjo: »Ja, bomo videli, če bo prinesel meni pučko, in Jerneju bicikel, bomo že videli!« Jerneja pa je samo zanimalo, če sme narisati Mojci črno piko na stenčas, ki smo ga uvedli v času pred Miklavžem, da zabeležimo vsa dobra in slaba dela. Sploh sem opazila pri otrokih nekam večje zanimanje za negativne stvari: za črne pike večje kot za zvezdice in parklje večje kot za angelčke... Kot da bi jima bilo o angelčkih vse jasno, sta me ves čas samo spraševala za parklja, kakšen je. Kakšen? Ves črn je in grd, ker je hudoben. Jernej je malo obstal, potem pa rekel: »Gospod Stanič (naš župnik) je tudi črn, ampak on je dober!« In ko mu to seveda potrdim, je dvoma konec: gospod Stanič je rešen rahlega suma, ki ga je vzbudila njegova črna obleka.

Na Miklavžev večer sem v spalnici pripravila vse za Miklavžev prihod. Na belopogrnjeni postelji so bila razstavljena darila: za Mojco — punčka, bluza, barvice in knjiga pravljic, za Jerneja — bicikel, hlače, slikanica in plastična košarica za malico, ki jo nosi v vrtec, za Njega volnen pullover, in še dva para nagovic zame, če se On slučajno pe bo spomnil kaj boljšega, ko pa mora Miklavž tudi mami nekaj prinesiti. Seveda so bila ta darila izpolnjena še z bomboni, čokoladnimi cekini itd. Nastavila sem carillon, ovila luč na nočni omarici z rdečim celofanskim papirjem, da bi bilo vzdušje še bolj skrivnostno. Ko se je sprožil carillon, je Mojca za trenutek onemela, Jernej pa se sploh ni »zrajtal«, kaj se dogaja, dokler ga ni Mojca vsa iz sebe

opozorila: »Jernej, Miklavž gre!« Oba sta bila čisto trda od napetega pričakovanja in begala s pogledom od mene do očka. »Morda pa res, pojdiva pogledat!«

In res sta nekam obtotavljaje in previdno odšla v sobo. Ko pa sta zagledala razstavljena darila na postelji, sta oživela. Najprej sta oba opazila svoj »glavni dobitek« — punčko in bicikel. Šele čez čas so prišla na vrsto tudi druga darila. Toda oba naenkrat sta opazila plastičen košek, da bo Jernej nosil malico v vrtec sam in ne v Mojčinem košku. Oba sta planila po njem in si ga cukala iz rok. Jernej je vpil, da je nje-gov, Mojca, da je njen. Ko sem ji skušala dopovedati, da ga ona že ima in da je Miklavž videl, da ga Jernej nima, je brž tekla po svojega in ga porivala v roke Jerneju, naj vzame starega. Seveda se on ni dal pretentati in tako se je vreščanje nadaljevalo. Nekaj časa sem ju gledala čisto brez moči: ja, zadoščenje pa tako, potem ko se trudiš in upoštevaš vse njihove želje, jim hočeš pripraviti prijetno doživetje, pa gre vse tvoje delo v nič zaradi plastičnega koška za 500 lir! On se jima je nekaj časa smejal, potem pa brez besed vzel bicikel in punčko ter ju nesel proti vratom, češ da ju bo spet pobral sv. Miklavž na poti v nebesa. In še enkrat je Miklavžev ime delovalo kot pomirjevalno sredstvo. Joka je bilo konec, kot bi odrezal, oklenila sta se hitro vsak svojega darila in se takoj tudi pogodila, da je novi košek sicer Jernejev, a da ga bo včasih posodil tudi Mojci.

Kriza je bila rešena, sreča in vesela vznemirjenost sta trajali do poznega večera in še naprej naslednji dan. V meni pa je le ostala senca grenkobe, ko sem mislila, kolikokrat me bodo še reakcije teh naših ljubih otrok zbegale in razočarale, pa najbrž še v večjih in važnejših stvareh.

ONA

Otrokov prosti čas - O glasbeni vzgoji

V skrbi, da bi nudili svojim otrokom čim več, tako da bi kar se da intenzivno izkoristili svoje umske sposobnosti, jih že zelo zgodaj starši usmerjamo v različne izvenšolske dejavnosti. Med temi zanimanji ima gotovo glavno vlogo glasba. Zato smo naprosili ravnatelja Glasbene matice *dr. Demšarja*, da bi nam odgovoril na nekaj vprašanj v zvezi z glasbeno vzgojo mladine.

VPRAŠANJE: *Gospod profesor, vi imate kot dolgoletni ravnatelj Glasbene matice lep pregled čez zanimanje za glasbo pri slovenski mladini in njenih starših. Ali se vam zdi, da to zanimanje, posebno pa učenje raznih instrumentov zadnja leta upada ali pa narašča?*

ODGOVOR: Sodeč po vpisu gojencev v šolo Glasbene matice bi rekel, da v zadnjih letih narašča zanimanje za glasbo pri slovenski mladini tako v mestu (Trst, Gorica) kakor na podeželju, zlasti v krajih, kjer ima šola GM svoje podružnice. Pri tem imam v mislih tako pouk posameznih instrumentov kakor sodelovanje v glasbenih ansamblih.

VPRAŠANJE: *Ali ni resen študij glasbe — razen za redke izjeme — prezahteven hobby? Se vam zdi dober uspeh v šoli združljiv z uspešnim študijem kakega instrumenta, ali pa zaradi glasbe trpi šola in obratno?*

ODGOVOR: Mnenja sem, da je potrebno vsak študij, tudi glasbeni, vzeti resno, pri čemer pa ni nujno, da dijaka, ki nima na razpolago dovolj časa (zaradi redne šole ali drugih vzrokov) ali ni dovzeten za glasbeni pouk, silimo k študiju glasbe v okviru rednega učnega načrta; zanj je možna tudi oblika študija s primerno lažjo učno stvarino.

Pri smotrni razdelitvi otrokovega prostega časa je v večini primerov možno najti dovolj časa za glasbeni študij, zlasti v osnovni šoli. Razumljivo je, da razvade, kot na primer vsakodnevno tudi več urno posedanje pred televizijo, jemljejo otroku dragocen čas, ki bi ga sicer mogoč posvetiti študiju glasbe ali drugi koristni dejavnosti.

VPRAŠANJE: *Včasih je veljal klavir za kralja instrumentov in večina otrok se je odločila za študij tega zahtevnega glasbila. Ali se je zanimanje mladine danes porazdelilo tudi med druge instrumente?*

ODGOVOR: Menda je ena od značilnosti našega družbenega sistema, da je še vedno največ zanimanja za pouk klavirja in posebno na podeželju tudi za harmoniko. Letos se je v šoli GM sicer nekaj več mladine odločilo tudi za druge instrumente, vendar sodim, da bi poraslo zanimanje mladih za druge, zlasti orkestralne instrumente, z ustanavljanjem primernih ansamblov,

z večjim navajanjem mladine k obisku glasbenih prireditev, predvsem pa z uvedbo sodobnejšega šolskega sistema, ki bi tudi pouk glasbe postavil na pravilno mesto in ga primerno vrednotil.

VPRAŠANJE: *Pri kateri starosti naj bi otroci začeli z glasbenim poukom?*

ODGOVOR: Normalno razvit otrok začne lahko s poukom glasbe vsaj tedaj, ko vstopi v osnovno šolo, v posameznih primerih tudi prej. Izkušnje kažejo, da je prav tedaj, v zgodnji mladosti, možno na otroka vplivati s pravilnim pedagoškim prijemom tako, da se bo morda za vse življenje odločil za pot glasbene umetnosti. Seveda pa je začetek pouka glasbe odvisen od instrumenta, za katerega študij se odloči. Tako pride na primer študij pihal in trobil v poštev šele v kasnejših letih.

VPRAŠANJE: *Po začetnem navdušenju vesele in marljivost včasih popustita, posebno ko otroka bolj zaposli šola, ali ko dobi nova zanimanja, n.pr. za šport. Kakšno naj bo takrat zdržanje staršev: naj pustijo, da otrok prekine študij, naj počakajo in upajo, da je to le prehodna kriza, ali pa naj trdno vztrajajo pri svojem in nekako prisilijo otroka, da ne odneha?*

ODGOVOR: Popuščanje veselja, ki ga je otrok pokazal v začetku glasbenega študija ima razne vzroke, ki jih moramo pravočasno ugotoviti in iskati primerno rešitev. Dosti odvisi od pravega pedagoškega prijema, od pomoči in nadzorstva staršev in tudi od otrokovega značaja, od okolja v katerem živi, vzgoje itd. Siliti otroka, da za vsako ceno vztraja pri študiju glasbe, ima lahko za posledico, da glasbo dokončno zasovraži. Če otrok ne more vzljubiti glasbe, je koristneje, da ga starši v prostem času zaposlijo z dejavnostjo, ki ga bo bolj zadovoljevala, kot so šport, študij jezikov itd.

Tehtajoč in upoštevajoč vse okoliščine, zlasti še otrokov značaj, bodo starši mogli razsoditi, ali je popuščanje veselja do glasbenega študija le prehodna kriza in sporazumno s pedagogom temu primerno ukrepali bodisi z vztrajanjem študija bodisi s prekinitvijo.

VPRAŠANJE: *Noben otrok ni enak drugemu, zato ima tudi eden lahko večje nagnjenje do enega, drugi pa do drugega instrumenta, čeprav*

se tega niti ne zaveda. Se vam ne zdi, da bi bilo dobro, če bi glasbeni pedagog otroka najprej nekoliko spoznal in potem njemu in staršem svetoval, kateri instrument bi bil zanj najbolj primeren?

ODGOVOR: To bi bilo vsekakor potrebno in koristno, zato uvajajo pri glasbenih zavodih predšolsko glasbeno vzgojo, ki postane nekaj pokazatelj otrokove nagnjenosti do glasbe, ter pomaga pri odločitvi, kateri instrument bi bil zanj bolj primeren.

Ob pomanjkanju ustreznih začetniških tečajev ter usposobljenih glasbenih pedagogov je ob velikem zanimanju za glasbeni pouk na našem področju skoraj neizbežno, da nudimo otroku pouk pač v instrumentu, za katerega imamo na razpolago glasbenega pedagoga. Sicer pa starši

tudi tedaj, ko bi bilo možno izbrati otroku primernejši instrument, največkrat nasveta glasbenega pedagoga ne upoštevajo in nadebudni musicus množi vrste pianistov in harmonikašev.

VPRAŠANJE: Vsi smo si edini, da ima glasba zelo veliko važnost pri vzgoji in pri otrokovem duševnem razvoju. V čem vidite Vi največji pomen glasbene vzgoje?

ODGOVOR: Pri razvijanju otrokovega estetskega čuta, pri oblikovanju tiste plati, ki mu plemeniti njegova čustva, ima glasbena vzgoja prav gotovo velik pomen. Seveda tudi kot plemenito razvedrilo ali za izpopolnitev splošne izobrazbe in ne nazadnje za pridobitev strokovne glasbene usposobljenosti.

Razgovor zapisala Matejka Maver.

V TROJE PO EVROPSKO OB NOVI KNJIGI DR. EGIDIJA VRŠAJA

Ob koncu novembra je pri naši založbi izšlo novo znanstveno delo našega gospodarskega strokovnjaka dr. E. Vršaja. »Gospodarsko sodelovanje Alpe - Adria« se glasi naslov skoraj 400 strani obsegajoče knjige. Isti avtor je izdal pri MLADIKI pred petimi leti knjigo o gospodarskem sodelovanju med Italijo in Jugoslavijo. Novo delo vključuje zdaj še tretjega partnerja, Avstrijo, težišče pa je zgoščeno na mejnih področjih, kjer se vse tri države srečujejo kot zemljepisna, politična in še zlasti gospodarska stvarnost. Vsota treh kontaktnih območij je po avtorjevi tezi posebna enota, ki ji logika križišča in stičišča podeljuje naravno nalogo izmenjav in dopolnjevanj. Tako območje, ki ga sestavljajo Furlanija - Julijska krajina, Slovenija in Koroška, je kot ustvarjeno za skupno gospodarsko snovanje, ki postane vprav dražljivo zanimivo tudi zaradi raznolikosti gospodarsko-političnih sistemov, v katere so vključene navedene enote. Za skupno delo je potrebno najprej temeljito medsebojno poznavanje. In tako je knjiga dr. Vršaja dragoceni kašipot skozi različne sisteme in zakonodaje, prava bližnjica do jedra problemov, ki so kljub sosedstvu tako raznoliki, da potrebujejo tolmača. Listamo po tej zanimivi knjigi in se pogovarjamo s pisateljem.

MLADIKA: Dr. Vršaj, vaša knjiga je namenjena znanstveniku in operaterju, verziranemu bralcu pa tudi navadnemu človeku, vsem, ki čutijo nujno logiko gospodarskega sodelovanja med sosedji in bi radi pogloblje spoznali položaj in »pravila igre«. Kateri glavni cilj vam je bil pred očmi, ko ste pisali to na vsak način edinstveno delo?

ODGOVOR: Knjiga želi biti prispevek h gospodarskemu sodelovanju in dobremu sosedstvu

na področju Alpe - Adria, to je med tremi mejnimi deželami: Italijo, Jugoslavijo in Avstrijo.

Izhodišče je predpostavka, da »mejni kraji tvorijo enotno gospodarsko področje«. Zaradi tega je med njimi potrebna gospodarska integracija, ki temelji na skupnem in organskem programiranju v vseh gospodarskih sektorjih. Za skupno gospodarsko programiranje pa je nujno vzajemno poznavanje zakonodaj in tehnik gospodarskih sistemov v zainteresiranih državah.

Temu cilju služi razdelitev knjige na pet delov. V prvem delu obravnavam globoke spremembe v mednarodnih gospodarskih odnosih v zadnjih desetletjih ter vključitev gospodarskih sistemov Italije, Jugoslavije in Avstrije v nove odnose multilateralizma in liberalizacije.

Drugi, tretji in četrti del so posvečeni podrobni analizi zakonodaj in tehnik gospodarskih sistemov v treh sosednjih deželah, zlasti gospodarskega programiranja ter zunanjetrgovinskega in deviznega režima. V okviru gospodarskega programiranja obširno obravnavam petletki 1966-1970 ter 1971-1975 v Italiji, v Furlaniji - Julijski krajini, v Jugoslaviji in v Sloveniji ter gospodarske cikle v Avstriji in Koroški. Za zunanjetrgovinske sisteme treh držav prinašam vse glavne norme ekonomskega, valutnega in carinskega režima.

V teh delih knjig vključujem celotna besedila temeljnih zakonov ter v petem delu glavnih trgovinskih in gospodarskih sporazumov med Italijo in Jugoslavijo, med Italijo in Avstrijo ter med Jugoslavijo in Avstrijo. Dodani so tudi že najnovejši italijansko-jugoslovanski dogovori glede cone B.

MLADIKA: Povprečen, pa tudi zahtevnejši bralec vam bo nedvomno hvaležen, da ste poleg

tabel (nad 80 jih je) in neizbežno visoke teorije pogosto vključili v svoj tekst tudi razlago in podatke, ki so mestoma že pravi abecednik za razumevanje gospodarsko-finančne tehnike. Brez škode za strokovno višino nestrokovnjaka. Ali pa je do tega prišlo slučajno?

ODGOVOR: Knjiga je seveda bolje razumljiva gospodarskim operaterjem ter političnim krogom, ki so odgovorni za mednarodne gospodarske odnose.

Vendar se gospodarska problematika dandanes — hočeš ali nočeš — tiče slehernika ter je vprašanje samo v tem, ali se hoče v svojo korist gospodarsko izobraževati ali ne. Predpostavlja joč to dejstvo, je knjiga dostopna vsem.

MLADIKA: Vaše delo je izšlo v italijanščini. Kljub temu imamo jasen vtis, da ga bo z enakim pridom uporabljal tudi bralec na slovenski oziroma koroški strani, ki bi rad spoznal gospodarsko zakonodajo in iz nje izviraajočo poslovno tehniko pri ostalih dveh partnerjih. Je ta vtis pravilen?

ODGOVOR: Odgovor na to vprašanje dà že pogled na kazalo. V korist medsebojnega spoznavanja ter skupnega gospodarskega programiranja so podane zakonodaje in tehnike gospo-

darskih sistemov vseh treh držav področja Alpe-Adria.

MLADIKA: Od uvoda pa do sklepne besede je vaš cilj jasen: spoznavati se za uspešno skupno graditev. Kakšne perspektive ima ta slednja v vašem prepričanju in v vaših željah slovenskega Evropejca?

ODGOVOR: Ob zaključku knjige izražam prepričanje, da so gospodarski in politični krogi mejnih dežel Alpe - Adria sprejeli veliki izziv današnjega časa, da spremenijo »mejne kraje v enotno gospodarsko področje«.

To potrjuje intenzivno delo tako raznih meddržavnih komisij kot številnih študijskih skupin, katere so ustanovile Trgovinske zbornice treh dežel za prostorsko planiranje, za zunanjo trgovino, za turizem, za komunikacije, za industrijsko kooperacijo.

Nedavni dogovori med Italijo in Jugoslavijo odpirajo nove perspektive v duhu člena 6 splošne pogodbe, ki pravi: »Obe strani potrjujeta svojo voljo po nadaljnjem razvoju gospodarskega sodelovanja z izrecnim ciljem izboljševanja življenjskih pogojev mejnih prebivalstev«.

Razgovor zapisal S. M.

oceneoceneoceneo

»STARA GARDA« V STALNEM SLOVENSKEM GLEDALIŠČU

Premiera 29. nov. 1975

»Stara garda« je drama italijanskega dramatika Alda Nicolaja, ki jo je v prevodu Boruta Trekmana in v režiji Maria Uršiča uprizorilo naše gledališče kot komorno predstavo. Res nastopajo v igri samo tri osebe: Libero Bocca, Luigi Lapaglia in Ambra. Igra ni napeta in je za veliko dvorano, v kateri ni intimnosti, skoraj nekoliko neprimerna. Vendar za zdaj še nimamo manjše gledališke dvorane za taka dela.

Tri stare ljudi so oblikovali Silvij Kopal, Jožko Lukeš in Mira Sardočeva. O vseh treh je treba reči, da so bili zelo na mestu in da so z velikim poslušom zadeli vsak svoj lik. Poleg nekaterih vulgarnih izrazov, ki bi mirno lahko izpadli, je delo socialno in huma-

no in bo mnogo lahko povedalo tako mladim kot starim. Mario Uršič, ki je dramo režiral, je pristopil k svojemu delu z veliko občutljivostjo in obzirnostjo. Čeprav je uspeh zasluga predvsem igravcev, je tudi režiserjev vpliv očiten. Sceno je zamislil slikar Edvard Zajec.

—n

OB PAHORJEVEM ROMANU ZATEMNITEV

Svojemu obsežnemu literarnemu opusu je pisatelj Boris Pahor to jesen pridodal roman Zatemnitev. V pripisu na koncu knjige je povedal, zakaj ni izšla pri Državni založbi Slovenije v Ljubljani, kateri je bila namenjena, ampak v založbi Zaliva v Trstu. Pisatelj je dragocen, ker dopolnjuje podobo situacije, v katero je zašla slovenska kultura po Kocbekovi aferi.

Zgodba glavnega junaka romana, tržaškega Slovenca-intelektualca, se odvija v letih 1943 in 1944 v

Trstu. Potem ko se je vrnil s fronte v severni Afriki, se v Trstu zaplete v ilegalno delo, kot pristaš Osvobodilne fronte je tudi aretiran, izročen Gestapu in potem zaprt v Coroneu. Iz okrutnega vojnega časa ga rešuje ljubezen do mlade tržaške žene. Roman se konča v trenutku, ko glavni junak z drugimi kaznjenci vred odhaja na kolodvor namenjen v taborišče v Dachau.

V ta pripovedni okvir, dopolnjen z živimi podobami iz retrospektive, je pisatelj vnesel svoje doživetje vojne v rodnem mestu. Knjiga je mogoče najmočnejša tam, kjer nam govori o grozi časa: naj omenimo opis mučenja na centrali Gestapa. Toda pisatelj ne bi bil on, ko ne bi nastregel v knjigo tudi barv in vonjav z rodnega brega: škoda, da ni tega poetičnega elementa, s katerim zna Pahor tako zablesteti, še več. Posebno zanimiv je v romanu politični element, debate o pluralizmu Osvobodilne fronte, ki navezujejo knjigo na našo slovensko aktualnost. Z eno besedo: Pahorjeva nova knjiga Zatemnitev se predstavlja kot umetniško zrelo in ideološko zanimivo delo, iz katerega veje svoboda duha.

SLOVENSKI KULTURNI VEČERI

Kakor prejšnje leto, tako se vrste tudi letos v dvorani Slovenske prosvete v ulici Donizetti slovenski kulturni večeri. Doslej jih je bilo v tej sezoni 7. Na prvem (30. oktobra) smo se spomnili 30-letnice slovenske šole. Predavali so: prof. A. Kacin, prof. M. Šah in prof. J. Peterlin. Drugi večer je bil posvečen 29. oktobru 1918. Govoril je časnikar F. Jeza. Na tretjem večeru (10.XI.) smo se spomnili mrtvega slikarja Toneta Kralja in v barvnih diapozitivih pregledali njegovo delo. Govorila sta umet. kritik Milko Bambič in časnikar S. Pahor. Naslednji ponedeljek smo z barvnimi diapozitivi napravili izlet v Španijo. Govoril je prof. Anton Požar. Ponedeljek za tem je bil posvečen izidu zadnje knjige Borisa Pahorja »Zatemnitev«. Knjigo je predstavila prof. Zora Tavčarjeva, nato pa je spregovoril tudi Pahor sam. Za tem je podpisoval knjige. Prvega decembra pa je bila predstavitev knjige dr. Egidija Vršaja »Gospodarsko sodelovanje Alpe-Adria«. O knjigi je govoril avtor, v debati pa so sodelovali udeleženci. Petnajstega decembra pa je bilo nagrajevanje amaterskih o drov, ki so se prijavili k natečaju obeh prosvetnih central Slovenske prosvete iz Trsta in ZSKP iz Gorice. Obenem je bila tudi okrogla miza.

VODNIK PO SLOVENSKI VERTIKALI

V četrtek, 13. novembra, so v mali dvorani Kulturnega doma v Trstu predstavili knjigo Vodnik po slovenski zamejski vertikali, katere izid je oskrbelo Slovensko planinsko društvo v Trstu. Knjigo, pri kateri je sodelovalo več avtorjev, je uredil inž. Boris Sancin. Vertikala, ki so jo markirali člani

Slovenskega planinskega društva v Trstu, vodi od italijansko - avstrijske - jugoslovanske tromeje na Peči pri Trbižu preko zahodnih Julijcev, rezijanske doline in Beneške Slovenije na Goriško in tržaški Kras. Konča pa se v dolini Glinščice. Kot je na predstavitvi povedal inž. Sancin vodi vertikala dosledno skozi kraje, kjer žive Slovenci, tako da povezuje ta planinska pot vse ozemlje v Italiji, na katerem prebivamo Slovenci od tromeje do morja. Posebej zaradi tega zaslužijo člani tržaškega Planinskega društva vso pohvalo za to hval vredno delo.

+ FERDINAND WEDENIG

V osemdesetem letu starosti je na Koroškem umrl nekdanji koroški deželni glavar Ferdinand Wedenig. Med vojno je bil v koncentracijskem taborišču Dachau. Rajni deželni glavar je bil dostopen do vsakogar. Leta 1945 je sodeloval in odobral odredbo o dvojezični šoli na Koroškem. Leta 1958 pa je to odredbo ukinil verjetno pod političnim pritiskom. Zadnja leta je bil predsednik avstrijske lige za človekove pravice in se je zavzemal za dozdavo poslopja za Slovence v Celovcu. Ponovno je tudi sopedpisal poziv slovenskih kulturnih organizacij za prijavo otrok za dvojezični pouk.

Na drugem večeru DSI je časnikar Franc Jeza objektivno in v pravi luči prikazal 29. oktober.

Na večeru DSI je Boris Pahor podpisoval svojo knjigo Zatemnitev in je bil deležen toplega priznanja.

75-LETNICA MARIJINE DRUŽBE

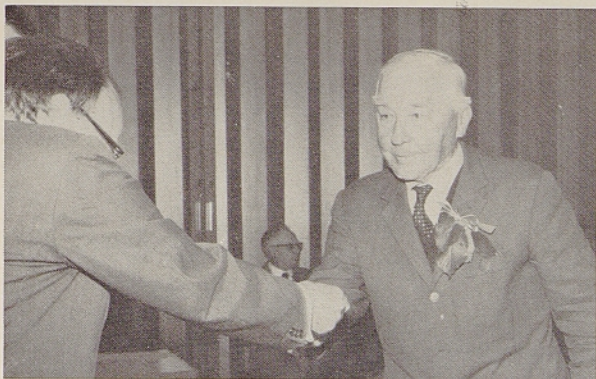
Marijina družba »Marije milostljive« v ulici Risorta v Trstu praznuje letos petinsedemdesetletnico delovanja. Obletnico je ta zaslužna ustanova svečano proslavila s prireditvijo v Marijinem domu. Ob tej priložnosti je družba izdala tudi dragocen zbornik s pregledom opravljenega dela v petinsedemdesetih letih obstoja.

SLOVAR SLOVENSKEGA JEZIKA

Izšel je drugi zvezek Slovarja slovenskega knjižnega jezika, ki ga izdaja Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Z drugim zvezkom, ki sam zajema 18.532 gesel na 1.030 straneh, je obdelana že več kot tretjina gradiva, ki bo obsegala 110.000 besed.

MOHORJEVA DRUŽBA V CELJU

Mohorjeva družba v Celju je zadnje čase stalno v težavah. V njenem vodstvu se je v zadnjih letih zvrstilo več ljudi, kar ji gotovo ni moglo koristiti. To se seveda pozna tudi pri njenih knjižnih napovedih. Nekateri uredniki in sodelavci so zaradi sodelovanja pri tej založbi doživeli preiskave in zaslišanja.

Lambert Pertot znani javni in prosvetni delavec iz Naboržine, naš dolgoletni naročnik in podpornik, nas je za vedno zapustil. Na sliki prejema zlato odličje na prvem deželnem zboru stranke SS.

ANDREJ SCHUSTER DRABOSNJAK

V Vrbi na Koroškem je bila v nedeljo, 10. novembra, proslava 150-letnice smrti koroškega bukovnika Andreja Schusterja Drabosnjaka, ljudskega pesnika in dramatika. Prireditelj je bila v občinski dvorani, slavnostni govor pa je imel ravnatelj slovenske gimnazije v Celovcu dr. Pavle Zablatnik. Proslavo je priredilo SPD »Drabosnjak« Kostanje.

BORŠTNIKOVE NAGRADE

Letošnjo najvišjo častno nagrado za življenjsko delo v gledališču je prejela igralka Ančka Levarjeva. Borštnikove nagrade so prejeli tudi Tržačani Miranda Caharija (nagrado RTV za najboljšo mlado igralko), Marija Vidau (Borštnikovo diplomu in nagrado za najboljšje kostume) in Aleksander Vodopivec (diplomo za izvirno glasbo). Slovensko gledališče iz Trsta je na Borštnikovem srečanju v Mariboru tekmovalo z Leskovčevo igro »Dva bregova«.

KOZLERJEV ZEMLJEVID

V lepi reprodukciji je izšel znani Kozlerjev prvi zemljevid Slovenije z oznako etnične meje. Od izvornih izvodov iz leta 1853 se je do danes ohranilo samo nekaj primerkov. Peter Kozler je sredi prejšnjega stoletja začrtal slovensko etnično mejo na podlagi izjav, ki so mu jih dali župniki o tem, v katerem jeziku opravljajo bogoslužje.

AKCIJA ŽIVLJENJE

V zadnjem novembrskem tednu — od 24. novembra do 1. decembra je bila za vse volilne upravičence v Avstriji možnost, da se s svojim podpisom izjavijo, da jim je človeško življenje sveto od spočetja do smrti in da zato zavračajo splav. »Akcija življenje« je bila pravzaprav referendum proti splavu. V to akcijo, ki je zadevala tudi naše sorojake na Koroškem, se je aktivno vključil tudi koroški »Naš tednik«.

VLADIMIR KOS — SREBRNOMAŠNIK

Pesnik Vladimir Kos, jezuit, ki deluje na daljnem Japonskem, je praznoval petindvajsetletnico mašništva. Iskreno čestitamo!

ŽIVLJENJSKI JUBILEJ PROF. UBALDA VRABCA

Te dni praznuje 70-letnico življenja prof. Ubaldo Vrabec. Naj bi še dolgo ustvarjal med nami zdrav in krepak!

SLOVENSKI OKTET

V drugi polovici oktobra je priznani ansambel Slovenski oktet gostoval na slovenskem Koroškem, kjer so mu podelili Drabosnjakovo priznanje. S tem gostovanjem je Slovenski oktet začel svojo jubilejno koncertno sezono ob 25-letnici obstoja.

+ RUDOLF KRESAL

V četrtek, 23. oktobra, je v Novem mestu umrl slovenski pisatelj, prevajalec, časnikar in publicist Rudolf Kresal. Star je bil sedemdeset let in je zadnja leta živel precej odmaknjen od kulturnega življenja.

GLASBENA NAGRADA

Letošnje nagrade Društva slovenskih skladateljev je prejel Trio Lorenz iz Ljubljane, ki ga sestavljajo bratje Tomaž, Matija in Primož Lorenz. Nagrada je tradicionalno priznanje najzaslužnejšim izvajalcem slovenske glasbe. Letos so jo podelili že petič.

+ ZORAN DIDEK

V Ljubljani je konec oktobra umrl letošnji Prešernov nagrajenec, akademski slikar in profesor Akademije za likovno umetnost v pokoju Zoran Didek. Pokopali so ga na Žalah v petek, 31. oktobra. Star je bil petinšestdeset let. Bil je med pionirji slovenskega industrijskega oblikovanja.

+ Dr. IGOR GRUDEN

V Trstu je 18. novembra v šestinštiridesetem letu umrl slovenski odvetnik Igor Gruden. Zapustil je ženo in dva otroka.

SVEDER

S tem naslovom prihaja zadnje čase med Slovence na Tržaškem bilten, ki ga izdaja Slovenska izvenparlamentarna opozicija (SIO). Članki, ki jih objavlja, izražajo v glavnem razočaranje slovenske levice, ki je bila po vojni že nekajkrat ogoljufana v svojih idealih, ne nazadnje ob zadnjem sporazumu med Italijo in Jugoslavijo.

čuk na obelisku

ZDAJ JE TRST RES NAŠ

GONARS, november. Tukaj se je danes pojavilo predstavninstvo naše krovne Slovenske kulturno gospodarske zveze, da bi počastilo grobove umrlih v Gonarsu. Po sporazumu o coni A in B med Italijo in Jugoslavijo je bilo ugotovljeno, da je bila vsaj polovica umrlih v tistem taborišču Italijanov. Zato je naša krovna SKGZ v duhu novih odnošajev med državama poleg slovenske trobojnice položila na spomenik padlih tudi italijansko trikoloro. Po najnovejših vesteh tečejo zdaj pogajanja o tem, da bi ista krovna SKGZ vstopila kot enakopravni partner v Lego Nazionale, Primorski dnevnik bi postal *Il quotidiano del litorale*, Bogo Samsa pa kot glavni urednik Deodato Sansone.

POZDRAV SVEDRU

SVEDER, dober dan! Tudi če te bo samo nekaj številčk, bo tvoja pojava zdravilna. Pogledaj, kaj je počenjal Primorski dnevnik s TRST JE NAŠ, danes pa je kar presrečen, da NI NAŠ. Zato je prav, da si ti malo zasvedral v to gnilo navidezno zadovoljstvo. Ti si menda edini povedal, da se Slovenci na Tržaškem nimamo za kaj veseliti. Za odpravo Memoranduma menda že ne. Zato še enkrat: Sveder, dober dan! Dobrodošel v tem našem maslu, v katerem boš zlahka zavrtal. Vrtaj torej, da nas ne bo porasla plesen!

ZA SLOVENCE, KI NE ZNAJO DOVOLJ ITALIJAN- ŠČINE

Za tiste bralce Primorskega dnevnika, ki ne znajo italijanščine, je Josip Tavčar napisal, da je bil ubogi Pier Paolo Pa-

solini nič manj kot REFORMATOR. Tisti Sovenci pa, ki bežejo italijansko, vedo, da je bilo Pasolinijevo reformatorstvo na popolnoma drugem področju. »Corriere della Sera«, ki je objavljala Pasolinijeve članke na prvi strani, je 16. XI. 1975 zapisal porazno ugotovitev, da je bil Pasolini nihilist. Hoče torej Tavčar popularizirati določeno reformatorstvo med Slovenci? Ali pa je to trenutek, da bi kazalo predvajati Pasolinijeve 120 DNI V SODOMI na odru Slovenskega gledališča?

DELIKATNO VPRAŠANJE DANU

V svoji novembrski številki si, dragi Dan, objavil v barvnem posnetku spomenik padlim partizanom na Katinari, ob katerem sta bila neka ženska domačinka in deček, ki po informacijah, ki jih imamo, obiskuje italijansko šolo!

Kaj si s tem hotel povedati, ljubi Danko, morda kaj simboličnega? Da so partizani padli tudi zato, da bodo naši otroci hodili v italijanske šole?

Mislimo, da bi v novembrsko številko Dana morala iti hči partizana, katerega otrok hodi v slovensko šolo! Saj so partizani trpeli in umirali za slovenski narod, torej tudi za slovensko šolo. O fratelanci so zvedeli šele po končanem boju, kajne?

OBRAZ PCI

Volitve so mimo in PCI je spet pokazal svoj tradicionalni obraz. Slovenski kunci so se ujeli na znak PCI-KPI in cilj je bil dosežen. Zato pa je na plakatih po mestu in okolici zdaj spet starodavni, samo italijanski znak PCI.

To seveda do prihodnjih volitev, ko bomo na zidovih spet ugledali dvojezični znak PCI-KPI.

In slovenski komunisti se žal ne zavedajo, da jih imajo načrtno za norca!

ZDAJ SMO BREZ ODBOR- NIKOV

Zdaj ko nista več Dolhar in Hreščak tržaška občinska odbornika, nas resno skrbi, kdo bo poročal slovenske pare in kdo bo hodil na sprejeme in premiere.

ODGOVORNA SLUŽBA

Pikadan poroča, da se je moral Stanislav Renko, nekdanji urednik Primorskega dnevnika, kar sedemintridesetkrat zagovarjati pred sodnikom. Čuka seveda zanima pri tem predvsem to, kdo so bili tisti, ki so ubogega Renka gnali pred sodnike. In še ga zanima, kolikokrat so ga gnali pred sodnike fašisti in kolikokrat kominformisti.

pismapisma

NAMESTO PISMA

(nadaljevanje z 2. strani)

pak tudi v domovini in zdomstvu, če predstavlja svobodno tribuno in slovensko vest, če more povezovati naše ljudi na vseh kontinentih, kamor jo dejansko tudi razpošiljamo, in če more spregovoriti tako, kot pričakujejo naši ljudje, pomeni da smo slovenskemu občinstvu še potrebni in da moramo še izhajati. Toda zato je potrebno od nas vseh — bralcev, piscev in urednikov — da Mladiko ohranjamo po svojih močeh. Pomagamo ji lahko s tem, da jo kupujemo, beremo in širimo ter da vanjo pišemo in se zanjo žrtvujemo. Z lastnimi silami se danes manjšinski tisk ne more vzdrževati, zato računamo na vse, ki boste razumeli smisel našega poziva, da nam veliko dušno priskočite na pomoč.

Vsem, ki bodo razumeli naše težave in napore, naše težnje in namene in ki nas bodo v tem trudu podprli, se že vnaprej zahvaljujemo.

Uredništvo in uprava
Mladike

zasmehindobrovoljozas

Slovenec pride v Tokio na Japonskem. Kovček odloži pri vratarju v hotelu, nato pa izkoristi dan za ogled mesta. Ko se zvečer vrne, mu vratar smehljaje se izroči ključ njegove sobe.

»Naj pokažem kak svoj dokument, da napišete moje osebne podatke.«

»Ne, ne gospod, ni treba,« se smehlja vratar, »sem jih kar prepisal z vašega kovčka.«

Začuden pogleda Slovenec v register in prebere: g. Čisto Usnje, Jugoslavija.

★

Janezek pride iz šole in vpraša mamo: »Kaj si ti vedela mama, da izdelujejo slonove okle iz biljardnih kroglic?«

★

Zobozdravnik: »Odprite usta, prosim.«

Gospa: »O, hvala lepa.«

Zobozdravnik: »Zakaj hvala lepa.«

Gospa: »Ker me moj mož stalno prosi, naj jih zaprem.«

★

Lepa gospa nehote stopi Janezku na nogo. Hitro se opraviči in ga vpraša: »Te kaj boli?« — »Kje pa,« odgovori Janezek, »še čutil nisem. Ima prav naš očka, ko pravi, da ste tako lahka ženska.«

Zvoni. Janezek:

»O vi ste, gospa! Veste, naše mame ni doma.«

»A tako, da je ni. No, kar pojdi noter Janezek, in ji reci, da sem zelo zadovoljna, ker mi je ni treba poslušati ves čas, kar bi trajal obisk.«

★

»Zakaj nosiš dežnik, ko ni dežja?«

»Dežnik se nosi tudi proti soncu.«

»Saj tudi sonca ni.«

»Ja, kaj pa morem jaz za to, mar jaz vreme delam?«

★

»V cerkev mi ni treba hoditi,« je rekla župniku jezična gospa. »Imam cerkev nasproti hiše — samo cesta je vmes. Tako lahko prisostvujem maši, če hočem.« Župnik pa: »Mislim, da bi z malo vaje lahko jezik iztegnili toliko, da bi šli tudi k obhajilu.«

★

Kmet gre k spovedi in pove, kar ima na vesti. Gospod ga vpraša: »Pa kokoši nisi nikoli kradel?« — »Nikoli, gospod.« — »Pa jajca?« — »Tudi ne.« Župnik mu je dal odvezo in kmet se je ves vesel vrnil domov: Kakšno srečo sem imel, da me ni vprašal, če sem kradel ovce.«

SLOVENSKA PROSVETA -
TRST - ZVEZA SLOVENSKE
KATOLIŠKE PROSVETE -
GORICA

RAZPISUJETA

nagradno tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

M L A D I O D E R 76

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

R O K

Tekmovanje traja od objave razpisa do konca *maja 1976*.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev najkasneje do *konca aprila 1976*.

OCENJEVANJE

Predstave amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavlja jo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije. člani komisije si bodo na vabilo dramskih skupin ogledali predstave in jih ocenili. Mnenje komisije bo dokončno in nepreklicno.

NAGRAJEVANJE

Nagrajevanje bo javno, ko bo komisija končala z ocenjevanjem prijavljenih skupin.

Nagrade bo določila komisija.

POJASNILA

Na tekmovanje se lahko prijavijo vsi amaterski odri v naši deželi, ki imajo v *sezoni 1975-76* na sporedu dramsko predstavo v lastni režiji. Za sodelovanje pri tekmovanju z odstuje prijava na razpis. Ocenjevalna komisija si bo nato ogledala predstave in jih ocenila. Ocena komisije je nepreklicna. Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3/1, tel. 768 189 (od 17.30 do 19.00 ure) ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, vialo XX Setembre 85.

LISTNICA UPRAVE

Zaradi božične številke, je tokrat izpadel članek o zamejski literaturi in športni članek. Oba bomo objavili v novoletni številki.

Tej številki, zadnji v letošnjem letu, prilagamo položnico. Naročnike prosimo, da bi čimprej poravnali naročnino za prihodnje leto in da bi upoštevali nove cene.

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

POSEBNI POPUSTI!!!
OBIŠČITE NAS!!!

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Korsič

Anton Korsič

Oprema
za terase in vrtove

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damjano Chiesa, 91
telefon 725757

CENA 300.- LIR